

BAJAI HONPOLGÁR

2010. június

XXI. évfolyam 6. (236.) szám

Ára: 250 Ft

Nemes István: Éjszakába dobolók körsúta Fotó: Kelemen Áron

Új dalok Boglárkához – Madarak és angyalok, ecsetjátékok és álomképek

Ezzel a címmel jelent meg a Türr István Múzeum Kiadványai sorozat 32. köteteként Tolnai Ottó Kossuth-díjas költő, író előszavával a Nemes István művészetét bemutató kiadvány. A kötet a Nagy István Képtárban 2010. június 3-tól augusztus 7-éig megtekinthető kiállításához kapcsolódva, Nemes István legújabb alkotásainak bemutatására vállalkozik. A kötet olvasója egy kortárs író és egy kortárs festő termékeny találkozásának tanúja lehet.

Nemes István tárlatát 2010. június 3-án 16 órakor Szemadám György Munkácsy-díjas festőművész, író nyitja meg a Nagy István Képtárban.

„...már is elvarázsolódnunk, hiszen egy elvarázsolt világot mutat, akár még Na'-Concipisura is gondolhatnánk, noha ugyanakkor Tóth Menyus és Nagy István tenyeres-talpas világának közelségét is érezzük. Jóllehet semmi varázs, hanem csupán az ő világa: valahol Gombos, Bácsordas és

Hódság, a Fruska Gora, Mácsva, Zenta, illetve Montenegró, Szlovénia és Milánó, valamint Baja valós tájai, madarai, angyalai, ami csak nekünk tűnik varázslatosnak, csak mi szédülünk el István, a vándormester, a vándorművész állandó utazásai közepette, hiszen az ő igazi, vállalt világa még csak nem is Milánó, még csak nem is Szardínia, hanem (...) Baja...”

(Részlet Tolnai Ottó előszavából)

K. Z.

Trianon

Történelmi tragédiák hajszálfontatí gyakran ostromnak felfedezhetetlen finomsággal pókhálóvá. Késésteigen azonban, hogy 1920 előtt fél évszázaddal a monarchia földjében már sarjadzanak a birodalomnak gyilkos termést hozó eszmék.

A kiegyezést követő évtizedben bécsi politikai körök indítványozzák Ferenc Józsefet koronászákk cseh királlyá is. Ám a monarchia politikai tengelye a császárváros és Budapest között kovacsolódtott ki. A három centrumú hatalommegosztás sérti a magyar érdekeket. A század utolsó harmadában országunk bővelkedik nagy súlyú, tekintélyes, befolyásos politikusokban. A közsímet Andrásy Gyulán, Tisza Kálmánon kívül Széll Kálmán, Szilágyi Dezso vagy Kállay Benjámín európai mértékkel mérve is nagy formátumú politikusok. (Az utóbbi a birodalom közös pénzügyminisztere és az okkupált Bosznia-Herzegovinát hatékonyan modernizáló kormányzó.) Értékes, hogy a magyarok támogatására utalt Ferenc József nem száll szembe e tekintélyes és nagy tudású munkatársainak ellenkezésével. A csehek alkotmányos egyenjogúsításának megakadályozásában azonban súlyos hiba volt.

Andrásy Gyula

Az ezeréves Magyarországgal azonos államisággal bíró királyság Közép-Európa tiszteletre méltó múltú állama. Az „Arany Prága” a késő középkor óta kőpuztja valáláreformáló szellemi áramlatoknak, tudományoknak, művészeteknek. A német zománcfal fényezett esz arisztokrácia – gondoljunk Wallensteinre, Kolowratra

vagy Radetzky marsallra – kiválóan érvényesül a császári birodalom felső köreibén. A nép és főként annak szellemi kisugárzása, az értelmiség azonban sóvárgja a politikai egyenjogúságot. A Moldva öntözött szép lankás vidék népének indulata mind jobban célba veszi a szabadságuk visszaszerzését akadályozó dolyfős magyarokat.

A dualizmus szerkezetének megbontására a század utolsó évtizedéig nincs semmi remény. Az egyébként is konzervatív császárt köti az 1867-es egyezmény, Rudolf trónörökös magyarbarátsága pedig közsímet. (Bajor királyi vérből származó anyja a császári fíval kizárólag magyar nyelven levelez.) A trónörökös 1889-es öngyilkossága után Ferenc Ferdinánd a trón várományosa. A zergevadász, akinek lelkiismeretét a havasok ezernyi kecses akrobatajárnak elejtése terheli, szlavofílj hajlandósággal. Várható, hogy trónra lépése után a birodalmat trianoniussá alakítja át. A remélhető hatalmi korrekció illúzióvá fosztagja a szarjevói merénylet.

Míg a nagyurak elszakozgatnak ostobáljukon a figuráknak tűnő népekkel és tartományokkal, a társadalom mély rétegeiben jelentéktelennek tűnő emberek sorsa formálódik. A morvaországi parasztkocás, Masaryk, álmában sem vélné, hogy 1850-ben született fiacskája hatvanöt év múltán nagyra becsült szakértője, tanácsadója lesz a francia és angol minisztereknek, majd Wilson amerikai elnöknek. A tehetséges ifjú jól tanul, egyetemet végez, és meglepő gyorsasággal emelkedik az értelmiség hierarchia ranglétráján. Képessége sokoldalú. Foglalkozik filozófiával, történettudománnyal, sőt filológiával is. Irodalmi kritikája és értékítélete nem kíméli a nemzetűdat dédelgetett kedvencét. Azokról a mítikus eposzokról, melyeket a közvélemény afféle cseh Nibelung-énekeknek tart, kimutatja, hogy a tizenkilencedik században összerakták közsíneses hamisítványok. A tudományos szigor természetesen nem jelenti azt, hogy az ifjú professzor lelke nem rezonál a szláv nacionalizmus szírnéhangjaira. Harcos sajtóhadjáratot folytat szlovák véreinek védelmében, akiket – véleménye szerint – a magyar feudalizmus elnyom és sanjargat. Bekapcsolódik a politikai életbe, és negyvenegy éves korában bevalászik a Közéki Birodalmi Tanácsba.

Tomás Masaryk nagy műveltségű, széles látókörű, és ekkor még a cseh jövőt egy megreformált osztrák birodalom keretében megálmodó politikus. Magyarbarátsággal

Tomás Masaryk

nem valódiható, azonban nyílt sissákkal, tiszta fegyverekkel harcol Úgyanezt későbbi politikai elvbarájtáról, a róka'elk'li Edvárđ Benešről már nem mondhatjuk el. A prágai filozófusprofesszor életében döntő fordulatot a világháború hoz. Svájcha menekül, majd Franciaországba utazik. Ellenleges hatalom állampolgára, orosa tehát az internálás lenne. Lebegve tartjuk azonban régi kapcsolatait, továbbá hatalmas kezek nyúlnak le érte. A pártfogó: William Seton-Watson.

Masaryknak az antant főműföltéságokhoz vezető újfát befolyásos személyiség egyengeti. Vítathatatlan azonban, hogy a cseh professzornak széles körű irodalmi munkássága már tekintélyt szerzett a nyugati féltekén is. Hazája szabadságának visszaszerzéséért vívott harca jogos kildelem. Messze pillant: egy cseh-szlovák közsíneses kialakításának eszméjéért folytat szláv propagandát. Értelmes gondolat lenne, ha vérségi kapcsolatot, történelmi és kulturális összeforrtasság alapján hozná létre ezt a hosszan elnyúló kis birodalmat. Csak-hogy e két terület soha nem alkotott egy országot. A közsí szláv törzsek e két hájtása az esziféria rövid éveit után nem mutat hajlandóságot az összeborításra. Masaryk illúziója felett háromnegyed évszázadon belül kétszer tört pálcát a történelmen Mikor Hitler térdre kényszeríti a cseh közársaságot, Szlovákia készségesen törleszkedve, a náciizmus zsidóüldözött törvényeit átveve szegődik a Harmadik Birodalomhoz. Másodszor pedig a szovjet blokk szétesése után fordítanak hátra a kedves testvérméneken. Ennyit a Masaryk-Beneš állameszneze realizálásról és kibordási idejéről.

Edvard Beneš

A Párizsban, Londonban, majd Washingtonban terjesztett cseh propaganda a székfoglalóhoz az egyetemes négyzetkilométeres csontkísérlet (ennyi lenne az új ország területe) messzebbmenően fenyegeti a Monarchia, de főként Magyarország érdekeit. Makacsul ismételtetik, sőt súlyosabbá tették: a Monarchia a népek sanyargatója és börtöne, tehát nemzetiségi alapon szét kell darabolni. Mielőtt eljutnánk a tárgyalás végkielégítéshez, rajzójuk meg további két fontos főszereplő arcáráját.

Edvard Beneš harmincegy évvel fiatalabb mesterénél. Jogi és közgazdasági ismeretekben járatos, és ugyancsak a prágai egyetem oktatója. Tanítványként pillant fel Masarykra, elsajátítja ideológiáját, ő azonban főként annak gyakorlati alkalmazásában jeleskedik. Vérbeli politikus és diplomata. Intelligens, éber figyelő, időben észleli a lehetőségek nyíló részét, ravasz, simlékony és hajlékonyan tárgyalkodó. Jellemének egyik uralkodó vonása a gyanúságot iránt érzett gyűlölet. Ő lesz az új állam külügyminisztere tizenhét hosszú évén át. Nagy nemzetközi tekintélyre és befolyásra tesz szert. Hat ízben tölt be a Népszövetség elnöki tisztét. Konokul és galádul hírsítja meg a magyar kormány minden előszerjesztését, melyek a trianoni határok békés revíziójára irányulnak. A sors úgy rendel, hogy politikai arcképek dombornyomatát egy megsemmisíthetetlen dokumentummal örökítse az utókorra. Az 1945-ben Kassán kihirdetett „Beneš-évkönyv” jogfosztott páriátus fokoznak le hárommillió német és félmillió magyar állampolgárt. E gyalázatos okmány – mely méltó párja Hitler Nürnbergi törvényeinek – a huszadik század egyik legszörnyetesebb jogi dokumentuma.

A két cseh vezér és a köréjük seregű falca burzsojkodása aligha eredményezné a trianoni áttűtő sikert, ha tevékenységüket nem készíti elő és hangjukat nem erősíti fel egy angol publicista tevékenysége. Tulajdonképpen skótnak kellene neveznünk, hiszen cikkeinek aláírása: Scotus Viator (Skót utas) feleldi a szerző származását. Mivel azonban nem Stuart Mária utódainak, hanem a brit birodalom vezetőinek örökülme és Kelet-Közép-Európa szakértője, az angol jelzőt kell használnunk.

1905-ben jár először Bécsben, és két ízben tölt Magyarországon másfél hónapot. Tapasztalatait főként a tekintélyes *Spectator* folyóiratban publikálja. Ezek az írások azonban vajmi kevés szimpátiát keltenek hazánk iránt. Erőteljesen, és valljuk be, jogosan bírálja a magyar választási rendszert. Részletesen kritizálja kormányunk nemzetiségi politikáját is. Anélkül, hogy Tisza István miniszterelnök rigorózus módszereit mentegetni kívánánk, lenne egy kérdésünk. Ha a derék Viator ellentétes példákat kívánt felfedezni a nemzetiségek rovására elkövetett jogtörésekről, érdemes volt-e Budapestig elfáradnia? Mi történt volna, ha áthajózik az Ir-csatornán, és feltesz Zöld Erin lakóinak egy kérdést. Vajon mennyire boldogok, hogy Viktória császárnő legeslegjobb birodalmának legeslegjobb törvényeit élvezhetik?

Seton-Watson, a Scotus Viator 1910-ben még nem a monarchia szétbontását megjelölő apokaliptikus próféta. Nagy reményeket fűz Ferenc Ferdinánd jövőendő trónra lépéséhez. Ekkor kifut tolla aidi egy olyan javaslat, mely felébreszti a gyanút: Albion örökülme több-e egy felületesen tájékozott kibicnél. Úgy véli, hogy a trializmus Horvátország bevonásával kell meg-

William Seton-Watson

valósítani. A politikai erőviszonyokat helyesen felmérő szemlélő számára nem lehet kétséges, hogy a három súlypontú monarchia új székvárosa csak Prága lehetne. Amennyiben kialakul az osztrák-magyar-cseh egyetemes, az új erőcentrum esetleg alkalmas a Habsburg-birodalom egyben tartására. Gondoljunk Svájo példájára, melynek kótharmadnyi németországi békésen megfér a harmadébróm százaléket kitevő olaszal és franciával. Holott tudjuk, hogy ugyancsak a nációk ezeréves gyűlöcs küzdelmet vívnak egymással a kontinens megszállhatatlan harcmezőjén.

Ez idő tájt fogalmazódik meg az 1922-ben oxfordi professzorá avanzáló skót fejében az a gondolat, melynek gyakorlati megvalósítása a Versailles-ban kötött béke legnagyobb melléfogása lesz. Kétségtelen, mások fejében is motoszkál egy nagy „jugo-szláv” birodalom összeharckiosolásiának utópája. Csakhogy e mestereségs hálóba befogott népek történelmi egyseget soha nem alkották. Még nagyobb hiba, hogy tökéletesen figyelmen kívül hagyták azokat a vészes, szinte a vérbösszű gőzöt lehelő indulatokat, melyeket ezek a népek típtájkán egymás iránt. Nem kell az Olvasót emlékeztetnünk az elmúlt évtizedre, mikor Anglia irányított repülőgép-anyahajót az Adriára, és amerikai kirkáló-mikétek száguldottak be Szerbia égboltját. Nyugatnak kellett igazságot tennie, és Balkán szerencsétlen népei vérel fizettek a Versailles-i konkr térképrajzoló hebeburgyaságáért.

Bár a Szövetség és Tírúsi Hatalmak a háború során ádótul küzdének a Monarchiával, felcarabolását az ellenségs kormánykörtök nem tervezik. A szakmánya éhes három utóállam közül Szerbia katasztrófális helyzetbe kerül. Vert seregeinek maradványait görög területre szorították ki. A Földünkli Jánosé viló királyt nem támogatja nagy formátumú, diplomáciai érzékkel bíró politikus, aidi érdekeit az Antantnál képviselnie. Az Erdélybe álnok betörő Romániát a rögfénözve átcsoportosított német és osztrák-magyar hadosztályok alapon elvleik. Az orvátmád meghunyászkodva bákéktésre kényseztül. Ezzel megszegi nyugati szövetségeseinek tett, a végsőkig vívott harcra vonatkozó ígéretét. Clemenceau súlyosan megnehezte, de mint látni fogjuk, haragja majd megnyílni a megtörtörödött bifélig dács csalósa iránt.

A szerencsésebb sorsú Masaryk és Beneš viszont – bár ellenségs állam polgári – makacs és álnok propagandájukat már az Elysée-palota termeiben is terjesztik. Egy adalék a gall jogtérők hajlékonyságához.

Az emberbaráti szolgálatairól később Nobel-díjat elnyerő Albert Schweitzer 1914 előtt Francia Egyenlítői Afrikában folytat orvosi gyakorlatot. Kórházakat alapít, ezeket gyógyít, szűk életét menti meg. Mivel azonban német állampolgár, Franciaországba szállítják és internálják a táboraikba. Nagy-Britanniában eközben Seton-Watson folytatja buggó sajtóhadjáratait a nemzetiségiség galádalmó Monarchia és főként Magyarország ellen.

1918 januárja látszólag előrevetíti a fejeverek elhagyása után köteendő béke körvonalait. Woodrow Wilson amerikai elnök meghirdetett tizenögy pontja Franciaországnak visszatér az 1871-ben elvesztett Elzász-Lotaringiát, és Európába visszaállítandó az 1914-es status quo. Az Ausztria-Magyarországra vonatkozó tizedik pont azonban alkalmas félreértésre, illetve a félremagyarázatra. Szó szerint idézve: „Ausztria-Magyarország népeinek, amelyeknek a nemzetek közti helyét garantálni és biztosítani kívánjuk, a lehető leghasznosabb elvű kell adni az autonóm fejlődésre.” Magyarország példaként Károlyi Mihály úgy véli, a nemzetiségek területi autonómiájukat elnyerve, tagjai maradnak az országnak. A király, IV. Károly is a monarchia föderatív államalakulását reméli. A cseh, román és szerb politikusok viszont úgy gondolják: szabad a vásár. Területrelő szándékukat pedig pártfogolja a Tigris, Georges Clemenceau.

A méltányos és tartós békét megvalósítani kívánó Egyesült Államok és az Antant édes érdekei már az 1919-es német béketárgyaláson összehittöknek. Bár az USA köldött-ségét a legmagasabb rangú politikus, maga az elnök vezeti, az ellenfél porig alázza kívánó francia miniszterelnöket nem boldogul. Szívben keserű csalódással tér haza, majd 1919. végén visszahívja a békekonferenciáról az amerikai delegációt is. Mivel a győzteseknek a demokratikus elveknek sok-

kal fontosabb volt a hatalmi tényerés, a konferencia elnökévé most már Georges Clemenceaut választják. A Tigris – aki méltó a kevéssé szűk jellező – erős és erőszakos alkati személyiség. Anglia képviselője, Lloyd George és az olasz miniszterelnök aligha képesek előre megtervezett, rossziszeműen kialakított nézetek megváltoztatására. A francia elnökbe pedig Masaryk és társai jó előre betáplálják nagyrabló területrelő követeléseiket. Ilyen előzmények után kerül sor a Magyarországgal folytatott béketárgyalásokra.

Apponyi Albert

Késztelen, a korrekciót pártatlanság, az „audiat et altera pars” létszánt az Antant is fentartja. A magyar delegációt a Legfelsőbb Tanács (tagjai az említett miniszterelnökök) a végős döntés előtt megbaltgatja. Delegációk vezetőjét a lehető legjobban választották meg. Szikár természetű, méltóságos megjelenésű, imponáló agyszű. Ha Rómában, Raffaello Santi mester korában él Apponyi Albert, képmása valószínűleg megörökítésre kerül a Vatikán stanzáim. Nyelvismerete alapos és pártatlanul sokoldalú. Európában, sőt az Újvilágban is közzismert diplomata. Kifűnő szónoki képességeit idegen nyelveken is hatásosan érvényesíti.

A meghallgatást, történelmük a pártatlanul drámai jelenetét Cserey Tibor a *Vízaknai csaták* című regényében örökíti meg. A történelmileg hírlírás a huszadik századi magyar próza remeklései közé sorolható. Idézzük Apponyi Albert gróf bevezető mondatait: „Nem azért jöttünk ide, hogy elsiarjuk a magunk szerencsétlenségét. Hiszen azt meg sem értjük. Nem is az a célo, hogy a magyarság érdekéről beszél-

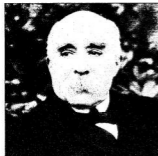
jek. Azzal itt nem sokat törődnek. Hanem beszűni akarok Európa érdekeiről, arról, hogy az a béke, melyet Magyarország túlkretetével terveznek, egész Európának állandó veszedelme lesz.”

A diplomácia nyelve ekkor a francia, tehát a gróf ezen fejt logikus és meggyűző mondanódját. A legfontosabb érv: a békekötés tervezett határai három és fél millió magyart szaktalanok el hazájáról. Ráadásul oly területeken élnek, melyek közvetlenül csatlakoznak a megcsontított országhoz. Az érvet szemmel áthatatlan hatástalanul peregnék le az elnök konok koponyájáról. Egyetlen megjegyzése még nem feltétlenül rosszulindult. Lloyd George valóban nem perlelt francia tudású: ismételné el mondanódját angolul is. Apponyi könynyedén biccent, majd kifogástalan, sőt anglicizmusokkal ékesített nyelven, háromnegyed órán át taglalja argumentumait. Ez Clemenceau számára nem sikerélmény, és következő akciója már kimonodottan gonosz. Mivel Saverio Nitti – mondja fanyar – a két nyelv egyikét sem bírja tökéletesen, mondané el olaszul is érvelését. Grófnak szeme sem rebben, udvarias gesztussal fordul az olasz miniszterelnökhöz, majd folyékonyan, a legbiztosabb toszkán dialektusban ismételné harmadszor. Bár a főmértősségekön és a magyar delegációkn kívül a teremben csak kis létszámú megfigyelő tartózkodik, a magyar fűdelegátus teljesítménye lenyűgöző a résztvevőket. A Tigris tekintélye azonban nyomozható, így csak Francesco Saverio Nitti tenyere csattan tappra.

A szónoki győzelem azonban pírussal. Egyetlen eredménye, hogy az angol miniszterelnök elkéri a Teleki gróf által az 1910-es népszámlálás adatai alapján készült, nemzeti hovatartozást színészéssel megjelenítő térképét. Ugyanezt a dokumentumot eljuttatják a többi delegációvezetőhöz is. A végeredmény közzismert.

A magyar igazlító, a hatalmas protektor, Seton Watson 1923-ban hosszas utazással járja be a Kiszántal államait. Természetesen viharosan ünneplik, és elégedett lehet a tevékenységét megörökítő emlékjelek számbavételkor. Tapasztalni kell azonban egy igen kellemetlen lényt. A magyar kisebbséget az utódállamok nem kezelik engedékenyebben és liberálisabban, mint a történelmi Magyarország a területén élő hajdani nemzetiségeket.

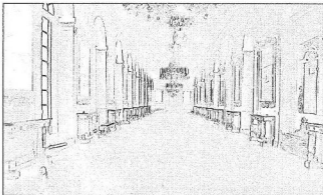
A trionni csorakész hazánk nemzeti szuverenitását kilencvenháromezer négyzetkilométerre korlátozza. Magyarország azonban már bő évszázada ezeréves államiságának jubileumát ünneplte. Óhatatlan és ter-

Georges Clemenceau

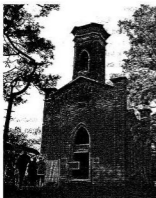
mésztes, hogy történelmi tudatunk a Kárpát-medence háromszáz ezer négyzetkilométerére terjeszkedjen ki. Mi Késmárkon Törkölly Imre várát keressük fel, Kassán a vitézlő fejedelem sírjánál tisztelgünk, Munkács bástyájára Zrínyi Ilona alakját idézzük meg. Cluj szőlőnkre kincses Kolozsvár maradt, és a magyar látogató ünnepi lélekkel lépi át utolsó nagy királyunk, Mátyás szülőhátjának küszöbét. A verseci várhegy alatt szokra a sváb honfutásainkra emlékezünk, akik 1848-ban templomtornyukra kifizették a trikolort, fegyvert ragadva virosuk és hazájuk védelmére. Csáktornyán a horvátba oltott tűzes hazafira emlékezünk, aki nagyszerűen hőmpölygő barokk mondatai végén a „rettentő sírcsónak odáncáljaja: „Ne bánstó a magyart!”

Dr. Dániel József

A békeszerződés aláírásának helyszíne a Nagy-Trianon palotában

A bácsborsódi Latinovits-kápolnáról

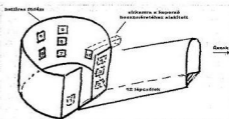
A sírkápolna bejárata

Borsódi Latinovits Ödön Géza 2010. március 1-jén kelt levelében Bácsborsód községbe invitálta az érdeklődőket 2010. május 15-én délelőtre, egy rendkívüli eseményre: a bácsborsódi Latinovits család sírkápolnájának megtekintésére. Az esemény célja – ahogyan Latinovits Ödön Géza fogalmazott –, hogy „megmutassa egy család múltjához való kötődését. Azt a múltat, amely egyben Bácsborsód község történelmi múltja is, hiszen a sírboltban nyugvó család által épített kápolna jelenleg is a település imponáns építménye”.

A borsódi Latinovits család sírkápolnáját 1880-ban Latinovits Illés építtette. A kápolna kriptájában 1886-1923 között tíz halottat temettek el. A sírboltot 1945 után

többször feltörték, a sírokat meggyalázták és kirabolták. A tíz sírhelyből ma négy feliratos kőtáblával lezár, így vélelmezhető, hogy a koporsó érintetlen a kamrában (5; 7; 8; 10). Hat sírkamra fűrés: az építető borsódi Latinovits Illés, borsódi Latinovits Lázár és felesége, valamint borsódi Latinovits Vince, Angeli Alfons (és egy beazonosítatlan) sírhelyeit földülták, kőtábláik, koporsóik és a halottak földi maradványai szétszórvva hevernek a kripa padlóján.

A falu központjában, egy ligetes kis erdő övezte helyen álló, romos épületet a közelemben Bácsborsód Község Önkormányzata saját tulajdonába vette a kegyeleti hely megmentésének gondolatától vezérelve. A további állagromlás megelőzéséhez, a kápolna teljes rekonstrukciójához

A sírkamrák elhelyezkedése

szükséges költségek megteremtéséhez a község önkormányzata pályázati források felkutatására vállalkozott. Komoly anyagi forrás nélkül jelenleg kevés az esély a kápolna megmentésére, de a Latinovits-kriptá múltjának állapot felismeréséhez, a sírhelyek rendbetételéhez a közeljövőben megtörténhet. Az épület műemléki védeltség alá helyezése ugyancsak elengedhetetlen lépés a bácsborsódi Latinovits-kápolna védelme és rekonstrukciója felé vezető úton.

Kovács Zita

Szomorú látvány a kápolna belseje

Adalék a bajai Duna-híd történetéhez

A bajai híd volt a Budapesttől délre az országhatárig terjedő Duna-szakaszon az első és 1930-ig az egyetlen híd. Nagy előnye mellett hátránya, hogy csak vasúti közlekedésre volt alkalmas. A hídserkezet két oldalán a híd és a rajta átvezetett távíró- és telefonvezetékek ellenőrző és karbantartó személyzete számára keskeny gyalogútdárt építettek, amelyen alkalmazként külön engedéllyel idegenek is közlekedhettek. 1933-ban a gimnázium cserkészcsapata a mai Dunafürdő nyaralótelep helyén, az Öreg-Duna partján vízisportot tart. Táborontás után az akkori nyolcosztályos gimnázium első osztályát végzett kiscserkészeként közelében a hídon jöhetünk ki. Hamvas Józsa örvézetünk és az idősebb csapattársak aggódva vigyáztak ránk, hogy a talpánk között burkolatlan vasúti símpályától kellően le nem választott gyalogútdárt baleset ne történjék.

Bajánál a közúti járművek átkelését kompjántról biztosította, már amikor a Duna vízjárása és az időjárás megengedte. Az 1930-as évek közepén a szentjánosiak leginkább halászkor, facsiszárók és révszek voltak. A dunántúli homokos strandokra a fürdőzőket, az erdőkbe a kirándulókat is a révszek szállították. Csónakjaik a régi Sugovica-torkolatban voltak kikötve, gazdáik két kis halászkocsómban ülve az időt várták az átkelői kívánókat.

A Sugovica akkor közvetlenül a hajóállomás alatt, a szentjánosi kápolna mellett ágazott ki a Dunából. Ezt a torkolatot a folyó hordaléka gyakran elzárta, míg nem új, a folyásiránytól visszafelé induló torkolati szakaszt nem építettek. Az innen kikötő hűtőmoak töltötték fel a mocsaras területeket és a Pandúr-sziget egy részét. Ott, ahol ma a Futrinka utca van, kedves játszótérre kínált a harmincas évek elején a tiszta, finom homok. Kis gimnazistáknak Deák Sándor osztályfőnökünkkel csaknem minden délutánt ott töltöttünk el nagy útszaladókban a gimnázium vizeleptőlől odáig evezve.

De térjünk vissza a révszekhez, akik a kis, feketére kátrányozott ladikokat gyakran a habdeszkákig megterheltek, s a csónak végében ülve egyetlen evezőláppal biztonságban hajtották és kormányozták a csónakokat. Édesapámmal kirándulva többször hoztak át minket épségben a hirtelen támadt vihar vagy a személyhajók által korbácsolott hullámok között. A Sugovica-torkolból induló csónakok a legszebb homokzátyonnyal értek át a tőlső oldalra. Visszafelé a révsz-

ek part menti sekély vízben toltá lapátjával csónakját felfelé, és a gabonatrízsz magasságában fordult a bajai part felé, de mindig kissé ferde felé evezve. Nyugodt, egyenes mozdulatokkal, szinte csak a lapátot mógatgva eveztek, és mégis jól haladt a csónak, s pontosan a kikötőhelyen értek partot.

A legtöbb bajai családnak volt saját csónakja. A csónakok többsége a Kispanűr (Petőfi)-szigetre átvezető fahíd mellett, vagy a Sugovica öblében volt kikötve fenyőszálakból összeállított tutajokhoz. Szinte mindennapos volt egy rövid csónakázás a Vénusz-dombig, vagy hosszabb kirándulás a „túladunai” homokzátyonnyokra. Amíg a gyerekek vagy felnőttek eveztek, a már jól tiszó nagyobbak s a többi felnőt a csónak mellett üszték át a Dunát. Szinte nem is számított igazi bajának, aki még át nem úszta a Dunát. A gimnázium felsőé diákjai gyakran azzal mutatták meg erejüket, hogy a Kispanűr körülúszták. A legszebb nyáresti szórakozás volt a szigetet csónakkal megkerülni a sötétben halak enekelve, vagy csak az evezők bocsánásait hallgatva.

1926 végén a 35 kV-os távvezetéket a hídserkezett déli oldalán felszerelt konzolokra erősítve vezették át a Dunán, mégpedig úgy, hogy az U-vas konzolon egy síkban a három fázisvezetőt, alásták egy keretben az üzemi telefon vezetékeit. Ettől kezdve a híd s a távvezeték sorsa összefonódott. 1935-ben a közúti átjárás megryitásától meg inkább megnőtt a híd stratégiai jelentősége, amely a háború végét megelőzően a híd elpusztításához vezetett.

1944 szeptemberében kétszer bombázták a hidat. Az időpontokat Horváth Iván igazgató főjegyzéseiből pontosan ismerjük. Az első bombatalálat 1944. szeptember 17-én 12 óra 22 perckor a bajai parthoz közeli ívet érte, amely eltörve a Dunába zuhant. Ettől kezdve lehetetlenné vált a hídon mind a vasúti, mind a közúti közlekedés. Hamarosan megindult a rendszeres kompjántról. A vezetéket a hídonkonon 18-án 19 óra 50 perctől sikerült helyreállítani.

1944. szeptember 21-én ismét bombázták a hidat. 12 óra 4 perckor a híd nyugodí ívét és a mellette lévő egyenes szakaszt érte találat. Az előbbi egyik végével, az utóbbi teljesen a vízbe zuhant. A nagy sérült szenvedett vezeték ideiglenes javításra több napot vett igénybe, s csak 25-én 19 óra 42 perckor állt helyre az áramszolgáltatás.

Egyetemistáknak minden évben két-három hónapot dolgoztam a BAVAK-nál (Bajai Város Közélművei), s e munkában még részt vettem. Szeptember végén filumtanus Budapestre, hogy a DK. szemeszterrel befejezzem tanulmányaimat. Október 18-án levelet kaptam édesanyjától, amelynek hatására olyan horvágy fogott el, hogy hazá akartam menni. Az előnyomuló szovjet csapatok miatt akkor a Duna-Tisza közén már nem közlekedtek vonatok, így a dunántúli vonattal indultam.

Október 21-én reggel értünk Bátaszékre, de tovább már nem jutottam. Mint megtudtam, a magyar és német katonaság az előző napon visszavonult, és a Dunánál foglalt állás. Sok civil is elhagyta a várost, Bátaszék tele volt menekültekkel. Néhány ismerősöme találkoztam. A katonaság nem engedett tovább, nem volt lehetőség átjutni a Dunán. A déli órákban felkerestem bátaszéki rokonainkat, nagyapám unokatestvérénék, Eichardt Dezső bácsinak családját, hátha híreket kapok a bajaiakról, s hogy a magam híret hátrahagyjam. Ott észleltek háromgyed egy táján, hogy a villanyegő cetyna lehúzás után kialiszik. Néhány perc múlva sikertelen visszakapcsolást láttam, majd hosszú idő múlva tjből kigyulladt a villany.

Este visszatanultam Budapestre. Sorom messzire vitt, és egy teljes évet elszórtam Bajától. Amikor 1945. október végén hazértem, BAVAK-nál az a hír járta, hogy 1944. október 21-én a vállalat elmenekült vezetői bontották meg Bátaszéken a 35kV-os vezetéket, ezért szüntetelt Baján solóig az áramszolgáltatás. Ezt a nézetet vették át később a kor eseményeit ismertető sajtócékek is.

Horváth Iván igazgató sorra feljegyezte az územelnél történt fontosabb eseményeket, 6. érről a következőket írta: „Október 21. 12 óra 45 perckor a komló-bajai távvezeték erős zárlat következtében lekapcsolt. Minthogy a visszakapcsolásor teljes zárlat mutatkozott, Baja felé a távvezetéket a veselt kapcsolni, mire az áramszolgáltatás Bátaszékre újra felvehető volt. A fenti időpontban tehát megszűnt Buja felé az áramszolgáltatás.” 1976-ban került elő a Péch Endre főmérnök és Gálos János főszereplő által készített jegyzőkönyv, amely megvilágítja a tényleges eseményeket. Ők ugyanis 1944. október 30-31-án a Dunán bejárták a vezetéket, felderítették a helyzetet, és a harcveronalban lévő katonáktól megjutdák a történeteket. A főmérnök jelentésébőlől időznik: „17 óra 15 perckor értünk a Duna-

ban Baja Szeremlével ellentétben nem Pest-Pilis-Solt-Kiskun, hanem Bács-Bodrog vármegyei település volt. A lajstromokban azért szerepel mégis Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, mert a szobán forogó felső-révi hajómalomok a szentistváni határon álltak, ami viszont – Bajával ellentétben – már nem Bács-Bodroghoz tartozott.

Az 1833-as Szeremlé tartalmazza a folyam-felügyelőség által bizottmányilag kijelölt malomhely fizetesebb körülírását, pontos megjelölését, valamint a malom engedélyezésére, jogos fenntartására vonatkozó adatként, körülményeket s a molnárok magaviseletéről szóló bejegyzéseket.

Az 1833-as felsorolásban a malomhelyek meghatározásuk nagyfokú pontoságra törekedett az összeírás, így a törzshelyeknek (a bizottság által kijelölt állandó malomhely) és a malomok váltóhelyeinek (az apadástól, alacsony vízkor elfoglalható hely) pontos leírását adja. Továbbá az újabb törzses váltóhelyeket is minden alkalommal megnevezi, melyet a fenállás körülményeire vonatkozó egységben évszámmal is ellát. Az 1833-as összeírás a váltóhelyekről nem tesz említést.

A 83-as leírás a malomok reáljogának megszerzési időpontját is tartalmazza, ami a 88-asból szintén kimarad. Benne foglaltatnak továbbá az áthozatásról, átirásról, a megfresedett helyekről, elpusztult malomokról szóló feljegyzések is. A 88-as összeírásból ezek az adatok ugyancsak hiányoznak. A 83-as lajstrom pontos helymeghatározásai révén lehet viszonylagos képet kapni a bajai felső és alsó révi elhelyezkedéséről, azaz szakaszhatáráról s az ott elhelyezkedő malomsorokról, melyeket a másik lajstrom alapján nem lehetett volna meghatározni.

A malomok állapotát, kiktetési módját, s a malomkönyv szerinti eredeti tulajdonos, tulajdonosok nevét viszont csak a 1833-as dokumentum tartalmazza. A két forrás együttes használatával válik teljessé a kép a Duna ezen szakaszán működő hajómalomokról.

A megvizsgált források alapján a bajai hajómalomok két szakaszon helyezkedtek el a Dunán, a bajai alsó és felső révben. Pontos helymeghatározásuk azért nehézkes, mert a Duna bajai szakaszának képe azóta jelentősen átalakult, például a bajai Duna-híd is csak 1909-ben épült meg. A helyek meghatározásának leírásakor nem is annyira az építmények a jelentősek, sokkal inkább a természeti képződmények, szigetek, holtágak, illetve fokok.

A felső rév a folyó Baja–Érsekcsanak közötti szakaszán, az alsó rév pedig a Duna Baja–Szeremlé közötti szakaszán volt.

A felső rév felső határát a vajai foki híd jelölte, az alsó rév I. sorának 1. helyét pedig a következőképpen jelölik: „A Sugovicsinák torkolatánál a híd a fasoros fát alsó szélén alál 79 méterrel és a partól 28 métrre.” A malom egymástól való elhelyezkedése szintén törvényhatóságilag meghatározott. Ezt a rendet követték a bajai hajómalomok is. Egymsáftt alatt-felett 30 méter távolságra és egymástól 15 méterre helyezkedtek el. Pl.: 12. számú malom a bajai felső rév III. sorának 1. malma, tőle lefelé 30 méterrel, befelé 15 méterrel jelölte ki a bizottmány a III. sor 2. malmának helyét, amit a 17. számú malom kapott. A 18. számú malom újabb 30 méterrel lefelé és 15 méterrel befelé helyezkedik el, a III. sorban a 3. Nehöl előfordulnak apróbb eltérések, 32 méter a 30 helyett, illetve 13 vagy 16 méter a 15 helyett.

Az 1833-as malomlajstrom alapján a bajai felső révben 52, az alsó révben pedig 13 hajómalom örült. 1838-ra ez az adat annyiban módosult, hogy a két révben dolgozó malomok száma közötti különbség csökkent, oly módon, hogy a felső révi malomok száma 39-re, az alsó révi malomoké 21-re módosult.

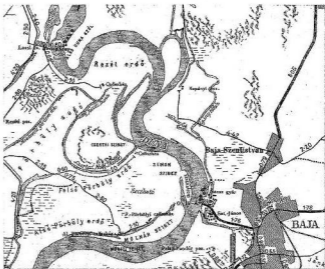
Szeremlén ezzel ellentétben emelkedett a hajómalomok száma az öt esztendő alatt. Míg 83-ban 7 örült, addig 88-ban pont a duplája.

A bajai alsó rév malmainak törzshelyét a folyam-felügyelőség négy, a felső rév malmainak törzshelyét pedig nyolc sorban határozta meg.

A malomrévbe, megadott törzshelyre koron tavasszal költöttek be a malmoikat s megkezdődhetett az őrlés, ami egészen a tél bekezdőstéséig tartott. Andránap körül viszont már teletől helyre kellett vonatni, biztonságba kellett helyezni a malmoikat, nehogy a jég kárt tegyen bennük. Teletés idején végezték el a molnárok a kisebb-nagyobb javításokat a hajómalomokon.

A malomlajstromban néhol hibákra, elírásokra lelünk. Egy-egy szám megegyezik, azaz a 18-as állandó számú hajómalom saját magával cserél helyet vagy elszámolás miatt kimaradó hajómalomhelyet találunk, melyet a leírás alapján azonban mégis pontosan el tudunk helyezni az adott malomsorban.

Az 1833-as összeírás, mint már említettük, utal a malomok váltóhelyeire is, melyet alacsony vízállás esetén lehetett elfoglalni. E váltóhelyek olyan sekélyebb Duna-szakaszokon voltak, melyek a folyóvíz hűzásaiban nem kapcsolódtak be, s melyeknek nem partközeli részén, hanem a közepén vónálán is el lehetett helyezkedni. Ilyen váltóhelyek voltak a Vén-Dunán, ahol 11 sort jelöl a forrás. A váltóhely sorában általában negyennél több hajómalom nem helyezkedett el egy-

A Magyar Királyi Kereskedelmiügyi Minisztérium 19. század végén kiadott térképén a térség legfontosabb úthálózata mellett (a számok a távolságokat jelölik, például az 1-76 ártek 1,76 kilométert jelent) jól látszik a Baja melletti Duna-szakasz. A jelölcs szerinti jelölt hajómalomok a Sugovicsinák torkolat és a Gőzhajóállomás (az ábrán G. H. A.) felett, a Szeszgyár magasságában, illetve a Lassi-csárdánál lévő kompátfelőlősi északra álltak

hídhoz, s ekkor már annyira besötétedett, hogy az erdőben szamászé elszórt német erődítések közt nem lett volna biztonságos a mozgás, és ezért Pörbölly-felső magállás-hoz visszamentünk, ahol az ott beszállásolt magyar hídőrség jövöbőből fjelezhettknk. Másnap reggel ismét kimentünk a bajai Duna-hídhöz, ahol a partbiztosító német alakulat főhadnagy parancsnokának bemutatva az Ausweiser, s általa rendelkezésünkre bocsátott fegyveres őr kíséretében kimentünk az első vonalba hízódó futóárokba, ahonnan egyrészt a Duna-hídat, másrészt pedig a túlsó partot szemrevételezhettknk. Megállapítható volt, hogy a szeptemberi bombázások után még épen maradt két felőpályás

hídmező közül az egyiket – kizvetlenül a jobb parthoz csatlakozót – robbantották fel (ezt, mint utólag megtudták, német katonai alakulat végezte, s tulajdonképpen ez volt a közvetlen ok, amiért október 21-én 12 óra 50 perckor megszakadt Baja felé az áramszolgáltatás) és a két épen maradt fvhídmező közös pillérét szintén felrobbantották (mint utólag megtudták, október 22-én éjjel az oroszok), aminek következtében az egyik ívmező teljes egészében lezuhant a pilléreiről, a másik pedig egyik végével.” (A vezeték helyreállítása és a Duna egy ideiglenes átvezetés elkészítése után 1945. április 29-én sikerült újra rákapcsolni a komlói erőműre.)

Ez volt, ami az első bajai Duna-hídról az eszembe jutott. További emlékeim már az oroszok által épített öbör- és pontonhidat, a híd nélküli éveket és az 1950-ben elkészült új hidat idézik. A háború a dunaföldvári hidat és az összes budapesti hidat is tönkretette. Az első, s több éven át az egyetlen új híd Budapestben a Parlament alatt a Kossuth tér és a Batthyány tér között épült Kossuth-híd volt. 1948 végén a jeges Dunán a kompok nem közlekedtek, ezért amikor az államosítás előtt álló BAVÁK vezetőként végelszámolásra és elbocsátásra Komlóra utaztunk, csak Budapestnél tudtunk a Dunán átkelni.

Petri Pál

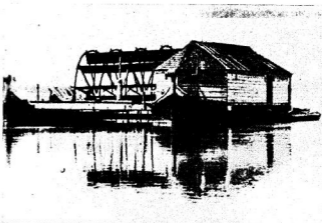
Hajómalmok a Duna baja–szeremlei szakaszán az 1880-as években

A hajómalom vagy malomhajó a római kor óta ismert és használt találmánya az emberiségnek. Olyan, két úszó testen, fából nyugvó malomszerkezetről van szó, amely az élelre legalkalmasabb vízramlatot keresve bármely folyószakaszon lehorogozható. Két nagy egysége: az őrlőszerkezetet magába foglaló házhajó és a kisebb, a tőrőhajó. A két hajótesten nyugodott az alulcsapott vízákerék. A két hajótestet erős on- és fagerendák kötötték össze, a két hajótest között, a kerék előtt pallódeszkákat fektettek le, ami biztosította az átjárást egyik egységből a másikba. A hajómalmokat vesszőből font kötelekkel kötötték a malomkaróhoz vagy malomszeghez. Ahol a folyófenéke a malomszegt nem tudták levern, mert talaja laza, homokos vagy éppen sziklás volt, ott követ vagy földet megfőtött hatalmas vesszősabbaz rögzítették a malomkötelet. A hajómalmok csoportosan, malomrévekben vagy malomállásokban voltak kikötve.

Egy-egy révben a parthoz legközelebb eső malom volt a vízfolyás szerint legfeljeli és tíze letebb, a folyó közepé felé horogozott a többi malom, hogy mindegyik friss vízirattalhoz jusson.

A rév elnevezés több jelentéssel is bírt az időkzokban; jelölhetett átkelőhelyet, ahol pénzfizetés ellenében lehetett átkelni a rév fizemeltetőjének vízi járművén, s ugyanakkor jelölt csendes vízterületet, olyan helyet, ahol pl. a csónakokat, hajókat kiköthették. Ez utóbbi helyen álltak a hajómalmok is.

A bajai levéltárban több olyan forrás is fellelhető, mely a Duzán őrlő hajómalmokról szól. Jómagán a dunai hajómalmokról

Hajómalom, 1918. Fotó: Benedek László

1883-1888. évi kimutatások és jegyzőkönyvek között leltem rá két hajómalom összeírására, melyek alapján sok érdekességet lehet megtudni az 1880-as évek bajai-szeremlei Duna-szakasz hajómalmairól.

A két lajstrom (1883. évi és 1888. évi) nagyjából megegyeznek, hiszen a könyv, melybe a bejegyzések kerültek, nagyjából egységes. Az 1888. évi hajómalmokról szóló 33477. számú rendelet tartalmazza azt a mintát, mely alapján a hajómalom összeírásoknak el kell készülni.

Minden ilyen lajstrom tartalmaz egy ún. folyószámot, mely tulajdonképpen a malom számát jelöli adott folyószakaszon.

Tartalmazza, hogy reális jogú (a hajómalom engedélyre reális joggal együtt adható és vehető meg) vagy személyes jogú (személyre szóló malomtartási jogot jelöl, ami át nem ruházható, s a tulajdonos halála esetén csak özvegye örökölheti) az adott malom. Mindkét jog elévül abban az esetben, ha a malom három évig nem működik.

A jegyzőkönyvben foglaltatik a malom állandó száma, mely alapján a malmok egymástól megkülönböztethetők, valamint a megye, ez Baja és Szeremle esetén Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye, s az úri jogot gyakorló birtokos, ami ez esetben a kalocsai érseki uradalom. A források jelölté időszak-

más mellett, Bajai hajómalom-váltóhelyeket jelöl még az összeírás a Koppányi-Holt-Duna-ágon, a Koppányi fokon felül 246 méterrel indul az I. sor, 120 méterrel a II. sor, és a fokon alul 240 méterrel az V. sor.

Váltóhelyek találhatók még a Nagy-Pándúr-sziget oldalában, valamint a Sáros-Dunán a Címer fokon alul 38 méterrel a bal parttól 94 méterre van az I. sor első helye, s felette 150 illetve 200 méterrel a jobb parttól 24 méterre jelöl még váltóhelyeket. A bajai hajómalomok váltóhelyei között több ízben szerepel a szeremei felső malomrév is, s persze ugyanez fordítva is előfordul, azaz a szeremei hajómalomok bajai váltóhelyekre is be vannak jegyezve.

Az 1883-as összeírásban szerepel néhány olyan bejegyzés, melyek malomok elpusztulásáról, malomhelyek megvesztéséről, esetleges jogtalanságokról szólnak, melyek a malom tulajdonlását, lefoglalását vagy a malomhelyet érintik. Ilyen például az 54. állandó számú malom, melynek tulajdonosa fele-fele részben özv. Léway Mihályné és Csereba György. A malom realis jogot 1875-ben nyert. Tűzshelyet váltott 1878-ban, váltóhelyét 1879-ben jelölték ki. A 1883-as összeírásban helye már üres, a malom teljesen elpusztult, a bajai felső révben 16-os számú forgásban lévő, személyes jogú malom tulajdonosának adatot át.

Hajómalomok átadására is találunk adatot. A 60-as állandó számú malom Németh István tulajdona, a szalkszentmártoni révből helyezték át a bajszentistváni határra 1879-ben. A 61-es számú malom fele-fele részben Kovács László és Pestalics Lajos tulajdona, mely malom az öbudaí révben nyert realis jogot, s a kis-sínki révből hozták át 1881-ben.

A szeremei révet illetően érdekesnek találom, hogy bár a hajómalomok száma igen kevés, de a jogtalanságokat, elpusztulást, átírást jelölő bejegyzések száma jelentős. A 14 hajómalomból 5 elpusztult, 5 esetében átírás történt. Átírást jelölő történt a lassú határól, illetve Bátoról a szeremei, valamint a csanádi (sic! csanádi) révből a szeremei révbe. Szintén a szeremei rév malmaát érintik az alábbi bejegyzések.

A 16-os számú malom esete is érdekes, mely Dosztál Sándor és Heckinger Gyula nevével áll fél-fél részben. 1885-ben átíratás még nincs engedélyezve Heckinger nevével Mózsár Gyula nevére, bár valamilyen peres ügy kapcsán a malom 1884-ben Heckinger nevével Politzer Jakab és Róth Rozália felperekek javára lefoglalattat.

Egy másik esetben Kozma István 12-es számú, személyes jogú malmaát Ötvös Pál bajai lakosnak eladta, de „mint jogtalan,

őszkor a szolgabíró rendeltetésére a malomhelyről kikötöttet. Teleltetésre Ötvös Bajára felvitte, s ottan Udvardi János 2. számú felső szeremei révben található helyére önhatalmilag beköltette és forgásba hozta.”

A szeremei malomok közül kettő személyes jogú. Ilyen a bajainak között egy szerepel, az 1888-asban pedig már egy sem.

A malomok tulajdonlását illetően a két lajstrom összehasonlításánál több olyan esetet találtam, hol az elbuzott tulajdonos után özvegye öröklé a malmot, ő lesz a jogos tulajdonos. Például Szele István molnármeister után özvegye nevére került át a malom.

A malom kiskönyvébe bejegyzett eredeti tulajdonosok és a 88-as lajstrom tulajdonosai között csupán 14 azonos. A többi esetben öröklés, egészbeni vagy részbeni átíratás történt. Nem ritka, hogy családon belül történik a változás, ami a jegyzőkönyvből csak a nevek egyezése alapján vezethető vissza. Ilyen eset például az 1. állandó számú hajómalom, melynek tulajdonosa egész részben Vigh Borbála, s a könyvben özv. Vigh Józsefné nevével áll, azaz eredeti tulajdonosa Vigh Józsefné volt. Vigh Borbálát mindemellett eredeti tulajdonosként jelölt két malomkönyv is, melyeket féj-fél részben birtokoltak, de tulajdonjogaikat eladták.

Több olyan malomtulajdonos is van mindkét összeírásban, aki több malmot is bír – vagy a malomkönyv alapján bírt valamikor – fél vagy egész részben. Jó példa erre Mérei, azelőtt Mettler Lőrincz, aki a bajai cskönyv szerint molnármeister volt, s birtokolja egész részben a 4. számú malmot, fél részben a 48. számú malmot, s valamikor tulajdonosa volt az 56. számú malomnak, melyet azóta eladott. Hudi Pál molnármeister is hasonló helyzetben van a 88-as lajstrom szerint, hiszen övé a 7. számú malom egész részben, a 16. számú fél részben. A 83-as összeírás alapján övé volt a 46. számú malom is fél részben, mely fél részt eladta a 88-as lajstrom szerint.

Ilyen esetekben megélhetési biztosítékról lehet szó, hiszen, ha egyik malmot kár éri, van másik, mely munkát biztosít. Az is megfigyelhető, hogy általában rossz vagy közepeszerű karban lévő malomokat cserélnék jó karban lévőkre. Itt nyilván a hajómalomok kora is fontos tényező. Azaz egy régebbi malmot, mely esetleg többször cserélt már tulajdonost, cserélnék újra, újabba.

Összevettem az 1888-as és 83-as lajstrom malomtulajdonosainak nevét és a bajai molnármeisterek névsorát, melyet dr. Solymos Ede közlött *Dunai malomok* címmel, 2001-ben megjelent munkájában. (Cumaia 17. 2001. Kecskeméti)

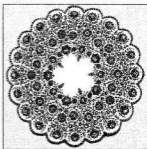
Ez alapján a bajai hajómalomok közül a 83-as összeírás esetében a 65 hajómalomból 39 olyan van, melynek részben vagy egészben feltehetőlegben előzőlányba bejegyzett molnár a tulajdonosa, a 88-as lajstrom szerint pedig 60-ból 25. A két malomjegyzékben öt olyan eset van, mikor molnármeister felesége vagy özvegye a tulajdonos.

A malom kikötési módja, mint azt feljebb már említettem, csak az 1888-as jegyzékben van rögzítve, s szerint a bajai malomok mindegyike karón áll csukágy, mint a szeremei felső révi malomok. A szeremei alsó révi malom viszont mind horgonyon állnak, mert a karót a tuskósoportoknál léte miatt megfogni nem bírja, azaz a talaj alkalmatlan a karó rögzítésére.

Baján 1866-ban örült a legtöbb, összesen 76 hajómalom. Számuk ekkortól fogva folyamatosan csökkenést mutatott. 1935-36-ban már csupán 3 malom örült Baja területén, a Dunán. A hajómalomok nyugodt zakatolását a mai zajos világunk már nem ismeri.

Lex Orsolya

Siógárdi hímzések

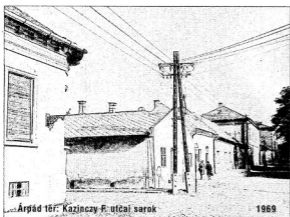
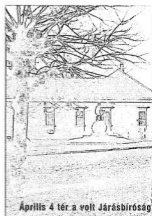
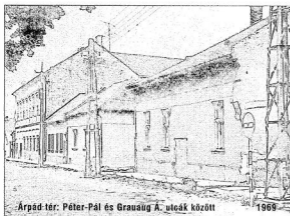

Király Anna hímző népművész május 13-án meggyűlt kiállításra június 12-éig tekinthető meg a Belvárosi Bemutató Tereben (Szentharomság tér 11.).

A Népművészeti Mestere kitüntetett címet is kiderdemelt művész munkái a motívumok megfogalmazásában, a szerkesztésben, színvilágukban a legtisztább formában képviselik a siógárdi hímzés más tájakétól eltérő hagyományát.

A szilkebb közösség megbecsülését és szeretetét jelzi, hogy sok-sok országos szakmai elismerés után Anna német 2006-ban Siógárdi díszpolgárává választották.

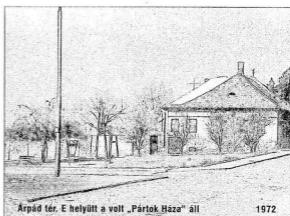
B.K.

Baja anno - 2.

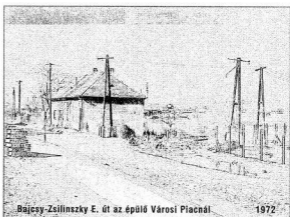
épületével 1973

Árpád tér. E helyült a volt „Pártok Háza” áll 1972

1976

Bajcsy-Zsilinszky E. út az épülő Városi Piacnál 1972

1973

Bővénység: Józ. út az Ölyvárosi Lakótelep 1974

Görbe Ferenc fényképei

Érettségi tablók és a történelem

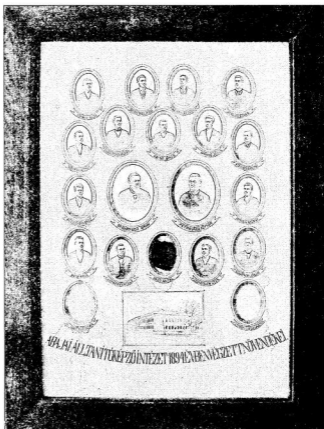
A középiskolák végzős diákjainak ballagása előtti egy-két hétben a belváros forgalmas utcáinak kirakataiban évről évre a frissen készült érettségi tablókat nézgethetjük. Így megy ez már több mint fél évszázada. Megindulnak ilyenkor a bűszke szülők és az érdeklődő rokonok, hogy megkeressék szeretteik képét. Egyik-másik kirakat előtt csivitelő csoportok gyűlnek össze, iskolátlának, akik nemritkán kaján megjegyzésekkel kommentálják a látottakat. És meg-megállnak a tablók előtt olyanok is, akiknek nincs családtagja vagy ismerőse egyetlen sem, de jölesik végigpillantaniuk az ünneplősen komoly fiatal arckon.

A ballagás napján már az iskolában vannak a tablók, és nem sokkal később beszerelődnek a többiek közé a folyosókon. Aktuális látványosságból az iskolatörténet részévé válnak. Az utólok számára a megnyugtató folytonosságot sugallják. Jó néhány szerencsésnek az is megadatik, hogy szülei vagy akár nagyszülei képét is láthatja saját alma mater falain.

Tudjuk, hogy érettségi tablókat 1880-tól kezdtek készíteni az országban. Úgy hiszik (sajnos, egyelőre csak lehetjük), hogy nem sokkal később Baján is követte a divatot két legrégebbi középiskolánk: a ciszterci főgimnázium és az állami tanítóképző. Természetesen a 20. század elején alapított kertészképző, majd a két felsőoktatási iskola és a záródában 1929-ben megnyitott tanítóképző végzőseiről is készült közös tabló. Bármennyire így volt is, 1945 előttről igen kevés maradt meg a bajai iskolákban.

Az okok között elsőként említhetjük a háborús viszontagságokat, de az igazán nagy pusztulás a kommunista hatalomátvétel után következett. Az állami iskolákban sem maradhattak nyilvános helyen azok a tablók (túlnyomó többségük ilyenek minőségű), amelyeken az ábrázolt szimbólumok vagy akár csak a díszítés az előző rendszerre emlékeztetett. A volt egyházi iskolák (zárda, gimnázium) tablói már csak a fenntartható neve és a rajtuk szereplő szerzetesábrák miatt is pusztulásra ítéltettek.

„A múltat végképp eltörölni” – volt az Internacionáléból kölcsönzött jelszó, és ismét az iskolai élet ilyen aritárára is kiterjedt. A későbbiekben az itt-ott megnyilvánuló gondatlanság a szándékos tiltást követően megmaradt tablókat is pusztulásra ítélt.

A tanítóképző legrégebbi megmaradt tablója. Fotó: Ligeti László

Az előbbiekből következnek, hogy ma még láthatunk régi bajai érettségi tablókat. Az 1945 előttiékből a leg többet, mintegy két tucatnyit, a tanítóképző őrzött meg (a felsőfokúvá válás után már csak raktárban), a legkorábbi 1894-ből való (lásd a mellékelt képen), a többi iskolában csak egy-kettő található, a volt egyházi iskolákban pedig egy sem.

A múlt eltagadásáról és az érettségi tablók sorsáról szólva kikíváncsok belőlem egy régi emlék. Az 1956-os forradalom leverése utáni vesztéres hónapokban készültünk iskolánk, a III. Béla Gimnázium fennállása 200. évfordulójának megünneplésére. A múlt ilyenkor kötelező étektésén túl alkalmunk nyílt a mesterségesen megszakí-

tott folytonosság – legalább szimbolikus – visszaszállításra. A tantestület által a forradalom idején, 1956. november 1-jén igazgatóvá választott Tóth-Pál Zoltán felkérésére ifj. Éber Sándor egy 300x150 cm-es vízszintes, dekoratív feliraton összegyezte az iskola történetének legfontosabb mozzanatait (azóta is az első emelet központi helyét díszíti), és ugyanakkor újra láthatóvá tette édesapjának a zirci apátság alapítását ábrázoló tornatermi freskóját, amelyet a Rákosi-rendszer kezdetétől vízszintesítés takart. Az igazgató által szerveztetett jubileumi emlékkönyvben a tanulók évenkénti névsora az államosítás előtti utolsó, 1947-ben kiadott évkönyv adatsorát folytatta, azaz az államosítást megelőző 1947-48-as tanév ta-

nárainak és diákjainak felsorolásával kezdődött. Ekkor történt az is, hogy néhányan kísérletet tettünk a císzteri korszak tablójának begyűjtött kistablók segítségével történő reprodukálására. Nem emlékszem, pontosan hányat sikerült Sáfrin László kollégámnak lefényképeznie (minőenesetre több tucatnyi volt), és a kistablók méretében elkészült felvételek a jubileumi ünnepség idejére – szegényes, barnára pácolt léckeretben ugyan – felkerültek a földszinti oldalfolyosó falára. Nem tudom, meddig maradtak ott. Korosztályunkból sokan már egykori meglettükre sem emlékeznek. Feltételezem, hogy legkésőbb egy éven belül leparancsolták őket az akkor már ismét minőreure figyelembe hatalom.

Szükségessé láttam felidézni az 53 évvel ezelőtti történeteket, mert tablóügyben most a hajdanihoz hasonló akció indult. A III. Béla Gimnázium igazgatósa elhatározta, hogy még ebben az évben ún. tablókönyvet ad ki, amely tartalmazni fogja az államosítás óta eltelt 62 év összes tablóinak képét és az előző korszak begyűjtendő kistablójának másolatát. A Gimnázium Baráti Köre felajánlotta segítségét a régi kistablók felkutatásában, valamint vállalta, hogy azokat a technikai lehetőségek adta méreetre nagyítja, részt vállal keretkészítésük költségéből, és így elősegíti az iskolában való művelői méltó elhelyezkedést.

Az 1940-es kivételével a negyvenes évek tablói megvannak már. A korábbiak közül eddig a következő években készülték si-

Az eddig legrégebbi kistablót Fehérváry Hajnának köszönjük. Másolás: Birkás Attila

került megszerezni: 1905, 1907, 1918, 1924, 1928, 1929, 1931, 1936, 1938. A hiány tehát még igen nagy. Fél évszázaddal ezelőtti körülményekben voltunk, mert akkor még a 20. század elején érettségizettek közül is jó néhányan éltek. Ma már legfeljebb családjuk őrzi hagyatékukat.

Az akciót meghirdető III. Béla Gimnázium kéri a Bajai Honpolgár olvasóit, az egykori diákokat vagy rokonokat, leszármazot-

taikat, segítsenek sikerre vinni a kezdeményezést. Az iskola telefonján (79/325-642) vagy e-mailen (tűzkar@bajabola.sulinet.hu) várják a híradást. A kistablókat csak kölcsön kéri a szerezés idejére.

A III. Béla Gimnázium egykori tanáraként, igazgatójaként, a Baráti Kör elnökeként magam is tisztelettel kérem szíves közreműködésüket.

Bálint László

Országos első hely

Schmiz Gábor, a bajai III. Béla Gimnázium 12.B osztályos tanulója – Mészáros Miklós tanár úr tanítványa – az idei tanévben a francia nyelv I. kategóriájában megrendezett Országos Középszintű Tanulmányi Verseny (OKTV) 1. helyezette lett.

Az iskolában 2. idegen nyelvként választható franciát 9. osztályos korában kezdte tanulni. Az első két évben heti 3 órában ismerkedett a francia nyelv alapjaival, majd a 11. és 12. évben heti 5 órában tanulta a nyelvet iskolai keretben.

Valamikor tízedikes korában jutott el arra a szintre, mikor már önállóan, mintegy előre tanuló elsajátította mindazt, amire másoknak a teljes négy évre van szükségük. Egy nyelvi elektronikus szótárt és színművet a bönghészsévével ültötte idejét; tematikus szöveggyűjteményeket készített. Mind elméleti, szakmai (pl. hangtan, ófrancia hangváltozások, nyelvezeti irányzatok) tu-

dása, mind aktuális nyelvismereete (a különböző stílusrétegek, afrikai francia, québeci francia) életkorát messze meghaladó ismeretekről árulkodnak. E tudásanyag birtokában bizonyult az ország franciát tanuló középiskoláslai között a legjobbnak.

Német nyelvből 89%-os eredménnyel tett sikeres DSD vizsgát, mely igazolja felsőfokú tudását ebből a nyelvből is. Angolul egyedül tanult meg, saját bevallása szerint közel a franciával azonos szinten. Széles körű nyelvezeti érdeklődését jelzi, hogy svéd, spanyol, olasz, portugál és orosz glosszáriumok is

Schmiz Gábor és Mészáros Miklós

akadnak jegyzeti között, de a japán, mandarin és héber írásjelek is színesítik mindennapjait.

Gratulálunk Mészáros tanár úrnak és tanítványának ehhez a szép eredményhez.

Polgár László

Bolondok

A bolondokhoz – ki tudja, miért –, gyerekkorom óta vonzódom (gyanús, nagyon gyanús!). Úgy vonzódom, mint ahogy mindig idegenkedtem a gyerekektől (féltem tőlük, rejtélyes, kis komisz lényeknek véltém őket, saját gyerekkorom is idegesített, mint ahogy Krúdy mondja: „vannak pasasérok, akiket hazudozóik és egyéb hitványságaikból kifolyólag annyira zavar a saját bajuk, hogy harminc évet élve a Dorottyá utcai rác borbélyni kopaszra botrovtaltják magukat”).

Sokféle bolond van, írár, hogy valamegy jeles tudós eddig még nem munkált össze egy mélyen szántó bolondoldgát. A rendes, magukra valamit adó tisztességes bolondok nem hangoskodnak, nem kellemetlenkednek, ellenkezőleg, saját bolondúságukat, mint valami megkülönböztető jegyet, mondják mint régen a már rég elkütyült, elköttyavetyélt nemesi címet a pecsétyúrúrn büszkeséggel viselik. Vannak nagyvőroei és fővőroei bolondok is (róluk, a fityfús Jósokáról, a krisztianvárosi Nagygyagyászól feltétlenül írom kell még). Persze, ahogy azt Csehov mondta a Ványa bűsbán: „mindnyájan csodabogarak vagyunk...”

Most maradjunk a vidék bolondjainál. Bár igen nevezetes bolondokról van tudomás Kalocsán, Szegeden meg Békéscsabánál, én már csak a személyes információjuk okán is szílvőroesem, Bajja bolondjáról szeretnék referálni. Bajját, úgy látszik, szerették a hibbantak, s a város is megbesztülte e jeles polgárait, így aztán számos főfoglalkozású bolondot tart számon a história.

A bolondok saját hierarchikus közösséget alkotnak. Legáltal, azt hiszem, Söndör – Söndör – volt, akit a többi bolondok némi lenézéssel bolondnak mondtak. Söndör igen fektőben szedett-vedett ruházatban, régi jampecskővel visszamaradt kirjutosodott csónadrágban, átzsorosodott néhai fekete ünneplőkabátban, újsjappapírral bélelt facipőben (magyarul klumpa) közlekedett. Egyik kezében mindig valami kő vagy téglá volt. Dehogy azért, hogy valakit bánson, rendes bolond ilyen sose tesz, csak a normálisok. Hanem mert Söndör roppantól vonzódot az építészetbe. Akár volt hallgatója, akár nem, tudott megszegeyentő pontossággal sorolni a különböző építőanyagokat: bazalt, gránit, mészkő, téglá, sóder, cement, murva, vályog, meg olyan semmi által nem ismert, különöse anyagokat, mint az opriciusz, meg az achár (ez állítólag féldrágakő) és természetesen a maku-

dám. Söndör koránkező volt, már 7 óra tájban végigvizitálta a város Eötvös Józseftről elnevezett főutóját. Féltegláját ilyenkor úgy tartotta, mint egy noteszt, amibe láthatatlan ironnal jegyezte fel az építészeti tudnivalókat, közben hangosan memorizálta is: Rizisztó-ház, rásos ívekgapu, hat ablak, kettőn redőny, egy nyitva, a többin paletta. Uttry-ház (fátáragások és faárúk, életem legszebb szánkjóját, magyararúrdit az Uttry-bolthól kaptam). Az Uttry-ház Söndör szerint rendben volt, csak az ereszt csepegett, ami bolondunk megítélése szerint nem az ő kompetenciája. A régi Grassalkovich-kastélyból átalakított városkúza körüjárására déltájban került sor, Söndör elismert városkúza-szakértő volt. Megesett, hogy Bajja kitűnő régi polgármestere, Bernhart Sándor (a vészorkorszakban tanúsított hallatlan segítségével okán a jeruzsálemi Jád-vasbanban íltetett emlékfá őzi nevét), szóval dr Bernhart, ha rászólt Söndörre: „na milyen a városkúza?”, ilyen szakcséri választ kapott: „Három kapu egy kocsibehajtóval, 48 ablak (tényleg anyyi volt), a líftet újra javítják, a homlokzaton a Mária Terézia-sírgátfestés lekopott, de az idén már megint nem lesz pénz a mázolásra”. Minden szava igaz volt. És képzéljék, ekkora nagy hozzáértéssel Söndör Baján csak a bolond-hierarchia utemtanja lehetett. A hierarchia magasabb fokán olyan bolondok álltak, akik rövidebb-hosszabb közházi gondozás mellett jobb helyeken afféle háziipolt mindenesek voltak. Közülük messze kifínt Bányhidó főorvos (filorrr-gége spec. egyetemi magántanárr) házának bolondja, János bácsi. A hírek szerint János bácsi valóban a csatában lett eszemert. Az olasz fronton, mint sokszor elmesélte (légnymást kaptam az esztrák-magyar 30,5 mossaárúgytól, mert a tűzrekk mindig rözszl mértek és a saját állást bombózták). Nekem a haditörténet sokkal jobban tetszett, mint Bányhidó főorvos úrnak az a ridég verziója, miszerint Jánosnak örökölt vérba van. Mindenesetre János tényleg roppantul haragudott a Habbaraknak. Élőny volt, amikor egyszer mjtakaptam, hogy a Bányhidó-ház (Attila utca már nem tudom hány) szép nagy kertjében János, orcáján bosszuszorjúas, kaján vígyornál, oldalazva lopózik az öreg gesztenyei árnyéka felé, majd nagy szusszanással a kezében szorongatott sórpúval óriásit ütött az árnyékra. Látta, hogy figyelem, s ezért elégedetten közölte velem: Most jól fejbe csaptam Ferenc Jósokát!

János bácsival legfeljebb a hozzá hasonlóan háziipolt Rózi néni (hivatalos nevén Rózi-pász) vetekedhetett. Sajnos, ez a kíméletlen kolhuma csak akkora, amekkora, nem enged meg, hogy Rózi-pász csodálatos történetéitől csak egyet is idézzek. Legyen elég anyyi, hogy Apatinban anno 1900-ban született, s egyik csodálatos tulajdonsága volt – ez azon délvidéken nem ritka –, hogy nem rendelkezett anyagzélvvel. Az egyébként mesélés- és mmunkamánús Rózi-pász sváb, szerb, magyar, jidics, cigány szavakból csodálatos, csak a legöregebb bakcsikókfiók által értett nyelvet gyúrta össze magának. Anyikának ilyeneket mondott, mikor kisebb bevásárlásokat bíztak rá: Ich gehe zum piac, mit Fei pácsi. Engem a következő mélyen filozófilikus, bölcs szavakkal övött a veszedelmektől: „Pisti (ez voltam én), ne men utca, jön natytereké alvaj pumbata (na, ezt ki érti?), kapszol verés.” (Mennyire igazra volt! Beteges, vakurcs, álmodozó gyerek lévén hányszor kaptam natyterektől – alvaj pumbata – verést.)

A bajai bolondok hierarchiájának csúcson vitathatatlanul Pista állt. Csak úgy hívták: A Pista. (Sokan Ugri Pistaként ismerték.) Igen megbecsült, fontos foglalkozása volt. A városban és a környező falvakban (Vaskút, Nagybaracska, Szeremie, Felsőcentinvá, álomba tñti régi emlékekben szunnyadó falvak) esküvő, keresztelés, temetés, kőfímetet nem mehetett végbe A Pista nélkül. Kopott fehér ingét mindig gondosan kimosata, időben a szertartás helyén volt, a háziak, a plébános, a hivatalos emberek mindig számtattak rá, ha úgy hozta az alkalom. A menet élén A Pista úgy vitte a nagy fakeresztet, hogy a váci páspók is térdet hajtott volna előtte.

Később, mikor már nagyfűl lettem – érettségire készítem és lányok után jártam (keves sikerrel) –, a Szentháromság téren (régében Piac tér, aztán Béke tér) A Pistn tisztelettel köszöntött, Jó napot, fiatalúr! Csak ő, a főbolond beszélt ilyen szépen velem, mire én barátságos komolysággal, mint egyrangúak között szokás, válaszoltam: Jó napot, Pista. Lesz lakodalom a héten? „Mindig van, mindig lesz” – kaptam a méltóságteljes választ. Aztán Pista így folytatta: A nagyposztára már negyed ötre be szoktak menni, sok a csomag. És ez a lílke gondolatúrás Pistától egyáltalában nem hatott bolondságnak, olyannyira nem, hogy némi zavart, rossz lelkiismerettel én is ráfeleltem: igen, a nagyposztán komoly dolgok történnek hajnalutján.

Zavaros végyálmokkal, sejtelmekkel, kuszor reménykedéssel telt gyermekkorom egyszer csak A Pista októ megmutatta leplezetlenül legocsányabb arcát.

Nyar volt, olyan forró nyár, amelyet csak ifjúkorunkban vagy álunkban éltünk meg, a levegő vibrált a forróságtól, a városka titkainak kapkodott ségést után. Ebéd utániól aki csak tehette (a jelet a Perencs barátok templomának hangja csendítette el), lent nyüzsgött a Kamarás-Duna (magyarul Sugovica) homokos partján, különös tekintettel az Ács-féle strandra. Természetesen oda jártak a III. Béla-tól elnevezett ciszterciata nevű gimnázium (éppen államosítás alatt) rendezettebb leánydiákjai, a karosú, hosszú lábú Adrián, a Pító patikus minden hülye módokra kapható aranyos Éva lánya, és a hallgatag, gyönyörű Tóth Krisztina (ezúton üdvözöllek, te kedves, régi drága), skibe az összes helybeli szeliden, önjelölt adonisz és címeres svábok – a sor végén én is – halálisan szereltes volt. Az csak természetes, hogy A Pista is ott volt a strandon. Térdig érő klottgatyája, tramlpi fapapucsai senkinek sem szűrt szemet, nyár volt, forró nyár, gyakori robbanó esti oroknálunk, ifjúságunk nyara. (Egyszer, már bús hanyatló férfikorban Goethe Faustjának második részében találom rá a bajai strand igaz jellemzésére: „Boldogon rikkant öreg s gyerekek – itt végre én is ember lehetek.”)

Aztán egyszerre mindennek vége szakad, hiába tudjuk a német slágerből, hogy „es geht vor über alles“, a valóságos életben az ilyen rettenetes szakadások úgy csapnak le, mint az istenyi, mintha az ég szakadna ránk. Ott állt A Pista, és mi „fiatalurak” meg bölgyek ott álltunk körülötte. Pista kezében tartotta a mindig gondosan mosott egyetlen fehér ingét, vagyis azt, ami az ingből megmaradt. Pistának ugyanis kabirna persze nem teltet, de hát ez lényegtelen volt, mi fiatalok, sórt az éretbebb legények is egyenesen ügyet (úgy kellett mondani: direkt juxtot csináltak belőle, hogy a kényesebb részleteket alig eltarok bokrokban vetkőzünk, ruháinkat aztán a strand hosszú, úgynevezett szárítógereándjára raktuk. A Pista is. De a Gonosz azon a napon ott járt köztünk (mindig ott settenkedett!), elsőkéntette a napot, és a nap tüzéből gyújtott cigarettacsikkal elégette Pista egyetlen fehér ingét.

A város boldogja ott állt a homokban, cingár lábain kicsit ingadozott, a semmibe meredt, valószínűleg hullafehér, becsott mellét guszustalan ősz szőrök borították, kezében tehetetlenül szorongatta az ing égett vízsoncafaját. Akkor „halottam”

életemben először csendet, ami üvölt az ember felébe.

„Ebben nem mehetek holnap a Kochékhöz esküvőre” – mondta halgan, tégszerű ridegséggel Pista. Mintha csak azt közölné, hogy a nagypostára már neved ötre bemernék csomagokat rakodni.

Hogy ki tette? Nem világi volt minden ott a lángoló júliusi délutánban – egy elszüllyedt régi borzalmas-szép világban – a Sugó-parton, a forró homokban állva minden, de minden; a piszkafalábó, gatyás Pista mindig egy kicsit könnyező, düllelt, meghatározhatatlan színű szemével, becsott mellével, kezében az ingfoszlányok, körülötte bamba emberarok; a lányok, a kis istenők vibogása is abbamaradt. Ki tette? Gyantával nézünk egymásra. Te voltál, te hülye barom, te időtő, te? – kérdeztük némán. Talán a város csúfja, rendőrőrszobát is megjáró Velter-gyerekek csinálták? Vagy az alvégi svábok? Ugyan! Hát ki csinálta? Hát Ó, az, aki mindig mindent meg- és kicsinál, a velünk idő aljasság. Tudtuk – tényleg tudtuk? –, hogy mint általában az életben, a legfertel-mesebb gazetek elkövetői az éjszakai viharok szelével érkeznek és a semmibe tűnnek, de ha megfogjuk és ott menten karóba húzzuk őket, ez sem változtatna a megtörtént jövőbetételesen.

Sosem fogom meg tudni, kié volt az a nyafogó lednyhang, ami visszazökkentette az időt és bennünket a valóságba: Naai! Hozzotok már valamit a Pistának, ez csak egy rohadt ing...

Mintha elektromosságot kaptunk volna belétek, az állókép szétesett, minden egyszerre lézas mozgásba jött, mint mindig, amikor valaki már rátalált az egyszerű megoldásra, mindenki rögtön tudta, mit kell csinálni. Bánhidy Attila (Tilnak szólítottuk, egy ocsmány baleset végzett vele) stvből:te: Apcinak van, és ugrott fel furdogatásban a bicajára. A fatérő jobb lesz, kontrázott a mőkámerem Urbán Péter (56-ban, mint osztálytársam jó része, disszidált, Amerikában karriert csinált, és közben majd belehalt a honvágyba, régi *Népszerűsége* keresgette az olyan nevetek, mint Albert, Boszik, Hidegkuti). Mayer Őcsi két méter négy centijével, 6 volt a legmagasabb és legerősebb fiú a városban, gondterhelten motyogta: az én ingemnek kétszer fel kell majd hajtani az újját. Nem tudom, hogy igazdan, fél-szandálban, libegve hogy érten haza. Valahogy könnyűnek köztöt, ordítva és összefüggéstelenül elmondtam anyámnak, hogy belétek csapott a ményök, ezért azonnal kell A Pistának egy ing.

Csak ez a harántcsíkos van, de ez elegáns, kikeményített – mutatna annyian spán egyik legújabb ingét. Szélgidőttom vissza a strandra apám harántcsíkos, keményített ingjével, úgy éreztem, hogy szétvet a boldogság és a barádság, hogy most mindre képes vagyok, most győztem – az a beteges, ványalt, hülye kölyök, aki ha „men az utca kap alvaj pumbata natyterekelől verés” örökre elmaradt a bicskái surrogó keréke mögött. Persze dehogyan! Hiszen a tiltott fantáziával megátkozott ványalt-kölyökség a lidércnyomá-sos, fullasztó filmek, a tehetetlen, fogcsikorgató ébredések soha senkifől sem távoznak el. Ifjúkorunk sosem volt lángoló nyarának tűze csak megazálja az időt, mikor az ember már nem hisz a boldogságban és ostobán reménykedik egy letűt őtőben.

Pista ugyanott állt az Ács-strand homokjában, lába előtt heverték az égett ing cafatai. Arcán különös fintor, egy kis félelem és esküszó, valami boldog ragyogás látszott. Kérőllötte minden egy merő ing volt, lobogó, hóhéfer patolyatörlőnk, mandzsettagombok, kauscs galérok.

Vedd fel! Ezt vedd fel – mondta Tíli, Bánhidy fül-orr-gégész főorvos egyet. mag. inár junior fia (úszóbajnok, mindig szajzales diák). Urbán ingje is jó volt, mandzsettagombos, Mayeré gondosan felhajtva, a felhajtás levalása egész jó mutatott. Pista csak nézett, szivogta az orrát, nedves kézfejjel megtörölte az arcát. A Bánhidy-féle inget lassan magára húzta, és nekem, a gynázistának egyszerre rühöghetnékem tűm át, ahogy a langaléta, boldog Pista ott állt a gégecsprofesszor patolyat-ingjében, klottgatyában, lábán őrzi fapapucsai.

Te mit akarsz orrni a csikossal? – mutatott rám kérdőre vonóan Horváth Pigele (a tornatanárnak és úszóedzőnek volt, örök titok, hogy mitől kapta a talányos „Pigele” nevet). A Pista esküvőkre meg tmetésekre megy, csúkos ingben? – vigótt fejbe a könyörtelen kérdés.

De ez harántcsíkos, elegáns – makogtam. Hülye – intett le Pigele tanár úr, és Adrián meg a gyógyszerészány Pító Éva (pedig a szomszédokban lakott, a piszok) vitorásznai kezdtek. Nem tudom, máig nem tudom, mit éreztem. Nem fájdalom, nem sértettség, nem szégyent. Semmit. Semmit, csak egy nagy őréség. A nyamvadt, sokszor a naty-tyerkekől felposzított sáplósos kiskölyök a képtelen agyztelményével megint verve volt. Pigele tanár úrnak, Tilnak dr. Apci hóhéfer ingével, a vitorászó lányoknak igazuk volt, mehettem – ez ama 19xx-ban namád másodjára helyett még így mondák – Kukutyinba zabot begyezni a harántcsíkos, keményített inggemmel.

Hülye – visszhangoztam magamban. Itt áll ez a hülye, miért kellett hülyét csinálni magából. (A vényé, komisz kölyök röhgött mögöttem.)

Akkor volt az, hogy a Bolond segített a Hülyének. Jó lesz a csikos békőknápra, nincs mindig esküvő, fiatalúr – mondta a Bolond, és szelider kivette a kezemből a harántcsiklos inget.

Pistának hosszú életet adott a gondviselés, de aztán elűnt. Már senki nem tudott róla semmit, amikor hosszú évek után elpocsékolat időm nyomában félve hazame-rszkedtem városomba.

Senki nem beszélt Pistáról és a viros többi bolondjáról. Elűntek, elmerültek ők is, mint ahogy elmerült a semmibe ifjúkorom, ifjúsgimng lángoló nyara, elmerült a semmibe az Ács-strand, a Sugovica ma már csak egy kis szerény kiütés, más már a F5 tér, ahol Pistával a Szentháromság-szobor mellett a nagyposta hajnali ténykedésének fontosságát tárgyaltunk. Mostanra hangoskodó német meg olasz turistáknak tetsző monstre halfőző fesztivál színhelye. A Bathfyán utcai házunkban idegenek laknak, anyám halála után nővéremmel szé-

gyenszemre elköttyavetyéltük azt a régesrégi, de Szász Imre-féle házast (hol valaha Rózi-páris is rezidált). Beadós végolyfaln volt, a cseréptető is fogóját mutatott.) A viros persze megvan. Mint ahogy minden város. Valahogy megvan. Hogy miért élnek mindent túl a városok, még saját bolondjüket is, azt nem tudom. E tekintetben Bajsa sem kiülőben a Deákán vásznásdál (máskülömben persze a világ közepe), éli a maga szorgos, dolgos, pénzkeresésű józan életét. Elűntek a hajdani fiatalurak, a rosszaszot Velter-ikrek, az alvégi svábikok, ki tudja, hol van a karcsi, hosszú lábú Adrieni, és – meg ne szólj érte – a komoly, szépségés Krisztina mára néni lett.

Nincs min fennakadni, oktalanság panaszoknál, ahogy Romain Roland írja gyönyörű Beethoven-könyvében: „Meghalunk mind, meghalunk mi is, ti is, meghal, amit nem szeretünk és meghal, amit szeretünk; csak a Mű, az forog megfoghatatlan, az első napnak fényével”.

Pardon, bocsánat, grácia, én valójában nem is tudom, miért mondtam el ezt a szót, csapongó történetet. Talán nem is ez, hanem a képzeltgő, nyavalyás, hazudós,

ványadt kölyök beszélt belőlem. Einézést kérek mindenkitől, de őt nem tudom elhallgattatni. (Őnök hogy bannak el saját komisz köllökkel?) Nem is baj, azért az a kis koszos ma is kuncsorog az egykor volt Kriszták, Bvák és Adrieni után. Megbeszéli a virosháza ablakainak és a főposta hajnalainak fontos dolgait a vele még említhetőkben is társalkodó Bolondokkal, a maga fránya, gonosz, konok módján. Ő halhatatlan, talán az egykori izzó nyári napok forróságába jár fűködni, hogy mint egykori természeti csodáknak, mindig új életet: merítés fogainak.

Hogy rövidre fogjam ezt a hovatovább a semmibe nyúló történetet – ma már nincsenek bolondok. Őrültek természetesen vannak. Hideg tekintetű, összeszorított ajkú, a postai nyitvatartás és a virosháza ablakai iránt közönyös őrültek – akik őrültsgimngben azt hiszik, hogy ők a normálisak – természetesen ők vannak és jól vannak. Mit mondd? Valószínűleg megérdemeltük, hogy így legyen. Barátaim, miért nem vizsgálunk legalább bolondjainkra jobban? Most már mindegy, úgy kell nekünk.

Szász István

Egy újabb trófea

A Bajai Honpolgár 2003. szeptemberi számában írtam Patocska Istvánról, aki egy Kínában rendezett rádiós világversenyen ezüstérmét szerzett. A vetélkedő pontos megnevezése: „rökavadászat”. Félreértés ne essék, e sportot nem vörös frakkban, fürgé paripa hátán, csaholó agárfalkával üzik. A róka sem rőt gerezgűlő csirkerabló, hanem elrejtett rádióadó.

A versenyfutam megrendezői öt készülték helyzeneit el, melyek percbosszan adnak egy azonosításra alkalmas morzejeleket. A sugárzások csatlakoznak egymáshoz, így öt perc alatt valamennyi „róka” hangját észlelni lehet. A telepített adókat összekötő fűtávon hossza hét-nyolc kilométer. A versenyzőket a starthelyről tíz percenként indítják el. Előzetesen a terepről térképet kapnak, ezen bejelölik az indulási pontot és a célállomást, ahová be kell érkezniük. A bal kezükben lévő térképre iránytűt tűznek. Jobbjukban a rádió-bemérőműszert tartják, melynek ferritantennájával jelölik ki az első kereszt jelű állomást. A kis készülék morzehangjeleket fog, és a startolóknak ennek erősségéből kell következtetniük az adó távolságára. A terep azonban mindig erdős, hegyes, mocsaraktól borított, folyóközlő

szabdalt. Mind a hegyfalak, mind az erdőszél lombkoronái erős rádióhullám-visszaverést produkálhatnak. Ez azt eredményezheti, hogy a versenyzőt a reflektált rádióhullám tökéletesen megtévesztheti a „rökavadás” irányát illetően. Tegyük még hozzá, hogy az indulás előtt a vadász mindössze öt percet kap a térkép tanulmányozására. Mindebből következik, hogy a „rökavadászat” való felkészülés a rádiótechnika alapos ismeretét, a térkép és a terep összevetésének készségét, gyors döntésre való alkalmasságot, valamint fürgé lábokat igényel. Illusztrációkat vegyünk Patocska István 2009-ben nyújtott legjobb teljesítményét: a kis, nyolc kilométeres távot negyvenhét perc alatt futotta le.

Az elmúlt évben Ukrajnában rendezett versenyt május elején bonyolították le. Tíz ország kettőszázhetvenegy versenyzője indult a futamon. Használtak nyolcan képviselőket, közülük ketten a bajai rádióklubból, nevük az. A verseny rangját minősítik, hogy mind Ukrajna, mind Oroszország nagy létszámú csapatnal állt rajthoz. Ez a két ország a sportágat erőtlenül kultiválja és eredményes művelését nemzeti ambíciójainak tekinti. A világversenyek első három be-

lyén rendszeresen szerepelnek e keleti szláv bajnokok. A kis magyar csapatnak tehát erős konkurenciával kellett megköriözni.

Nem érdektelen adat bajai barátunk születési anyakönyvi dátuma sem: 1934. március 3. Patocska István tehát a rajthoz állásakor már betöltötte a hetvenötödik életévét. Ha a trójai háború idején Agumennóval kel hadra, Homérosz nem a kemény kardcsapások, hanem a bőséges tanácsokat osztogató agók közé sorolná. A háromgyeregű évszázadot Kijevben is méltányolták. Ez eredményhirdetés után a dekórásokat ki- osztó veterán orosz világbajnok, Mikola Velizkov újra a szinpadra invitálta Pistát. Elég érdekes volt a társítás, mivel barátunkat és egy kétféves kisfiút állított a reflektorfűnybe. A versenyzőgárda dojanéjt és a legifjabb tagját. (A kis csemete – egy világbajnok gyermeke – természetesen csak jelképesen indította az első futamot.) Az igen erős kijevi mezőnyben elért eredmények imponálóak. Patocska István korosztályos egyéni versenyében egy második és egy harmadik helyet harcolt ki. A bajai rádióklub kétfős csapata – melynek egyik tagja a mi házunk – szintén ezüstérmével tért haza az ukrainai rendezvényről.

Ennek a nagyobb figyelemre, méltatásra és támogatásra érdemes technikai sportnak a lényege a műszaki felkészültség gyors alkalmazásában, főleg intellektuális reakcióképességben rejlik. Mindez azonban használatban lenne, ha nem túrszerű stílusú adottságokkal is. A versenyzőknek már a felkészülés során hetente kb. három alkalommal több kilométert kell lefutnia szorosan megszabott idő alatt. Pista barátunk pl. április 11-én, a Petőfi-szigeten rendezett futóversenyen nyolcezer-egyszáz méteres távot ötven perccel alatt abszolvált. Amennyiben ezt az eredményt ötven évvel ezelőtt teljesíti, talán nem méltatnánk különösebb figyelemre. Csakhogy ebben az időpontban már hetven-hetedik életévében járt. Versenyzőnek szellemi és fizikai ereje egyaránt türelmet. Részt vett a Déván 2010. április 30. – május 2. között megrendezett versenyen. A Debreceni Kupára Lengyelország, Magyarország és Románia hetven „rökavadszá” nevezett be. Bajai barátunk mind a rövid, mind az ultrarövid hullámú kategóriában első helyezést ért el. Folytatja a versenyzést. Felnégy egy

A hármas számi versenyző Patocska István. A kép bal oldalán a kor-rangsor második kapitánya, a hetvenéves Eduárd Karvaldin látható.

júliusi romániai, majd később egy horvátországi szereplésre készül. Tagja a magyar válogatott keretnek is.

Gondoljuk csak végig: az ukrainai versenyen részt vevő tíz nemzet össznépessége kb. háromezrészdesz millió. Ebből a félsz Euro-

pát kitevő populációból egy bajai polgártársunk, Patocska István ki tudott emelkedni hihetetlen akaraterével, képességeivel és teljesítményével. Sikereihez szövből gratulálunk.

Dr. Dániel József

Bukovina-istenségíti életkép

Guzsajásban (fonóban)

Aapal Nem tgygyajé, hogy hól van a kézvonó? (faragó szerszám) – fordult az apja felé István, mert úgy hívták a legénykét, aki sok keresgélés után kénytelen volt az apja segítségét kérni. – Nem kapom sehutt, pedig imá sándrít (límloinnak építet, egyszerű helyiség a ház mögött) és ésszenattattam utána – próbálja igazolni merészségét a legényke, mert tudta, hogy az apja a sok felesleges szót nem szereti.

A kézvonó? – fordította feléje kacsáska, bajzos fejét az apa. – Azt a kérészapad, Ambarus kérte kőcődn a minap. Aszonta, hogy a szekerkerék törött el, s azt akarja megcsinálni. Fendőkét kell faragjon.

S ekkéd az minék ugyenbiza? Idájig se láttam, hogy valami sokat dőgözött volna vele. Az utolsó szavaknál a kőcődn egy kicsit eltört a nyaka, s lejjebb ereszkedett a feje, de hamar dagaáni kezdett a mejjesbundaackója. Azt már emelt föl mondta: Jó-jó! De most erőt kéne, met Amacska-nak akarnék egy szép guzsajat csinálni. Ahogy láttá, hogy az apja elmosolyodik, a következő szavak is kikívánczoltak belőle. Nekém erőt még teccőt az a léjánka. A minap este a csatába (a fonót sokszor csinálnak is nevezték) láttam, hogy ninos jó guzsaja. Örökkéig kifordult a térgyvesekéi

közül. Szőgén léjánka csak kénlódott vele. Pedig ojan jóruvaló, paratika (gyors, ügyes) léjánka. Szűvesen kedveskedének neki valamivel.

Csak most, hogy az apja szájszélé után a bajusza is mosolyra húzódot, vette észre, hogy szokatlanul sokat áradozott, ami nem volt szokás kettejük között, de most az apa fűzte a szavakat az érdeklődés cénájába.

Mia tel Tán csak nem skorsz imá meg-házasondál? – mondta, s megpróbálta legénynek nézni az idág csak megbarackolni a nagy gyermeknek látott ficsakját.

Mémmen apa! Aról még erőt hamar vóna beszólgetni, de ami késik az nem múlik – próbált vicces-bölcs lenni, látva, hogy az apa szája fűlött a szőrcsonn és csára kezd állani. Ebből aztán anyi bátorságot is merített, hogy megkérdezzé: Oszta, kénd háneszentendős vót, mikor anyának guzsajat csinált?

Tel István tel! Ne akarjál csak annyit tudni! Hozz visszabillent a búnos szőrcsonn a helyére. Ebből aztán tudta István, hogy vége a bizalmaskodásnak, s az apa iránt mély tisztelet a mérvadó. Most ebredt tudatára annak is, hogy mi mindent ki tudott fejezni az ő számára. Haragvást, jókedvet,

huncutságot, lemondást, fáradságot, ijedséget s sok más. Még szeretni és simogatni is tudott ez a bajusz.

Ha annyira kell a kérvonó, eréggy s hozd hazal – tett pontot a bizalmaskodó szavak végére. Eddig kérészapad és megcsinálta a küllőköt.

Jőjjenek bé, aapal KÉll énni! aszonta anyám – csilingelt Ágniska hangja az ajtó irányból. Ő volt a gyermekek között a legkisebb, a gyöngyszemecske. Lázár, a legidősebb már nős volt. A többi gyerek még otthon leste a szüllei bölcs mondasait, tanításait, ami ebben a nehéz bukovinai életben tanácsos is volt. Meg kellett tanulni a kevés földből a legtöbbet kitermelni, ügyes kerítészkedéssel. Segítettek is mindenben a szülőknek, úgy odahaza, mint a kertben és a szántóföldeken, amikor csak az iskola megengedte. Hagymát és káposztát volt leginkább érdemes termelni. Ezeket lehetett értékesíteni a román falvakban, sokszor elég messze szekerreze. Pértzt kaptak érte, de a legtöbbszere bűzárít, kukoricaliszterét, tizifilért, építőanyagért cseréltek be. Egészséges, tetszetős hagymafélékből koszarúkat fontak. Kivánatos káposztafélékkel takták tele a szekérendereket. Szükség volt minderre a túlnépesség miatt keskeny csokokra szabdalni földeken.

Nem tudod-e a főlévői léányok hól-kínfi gyűlnek észre fonn? – kérdezte István Géza barátját, amint a kézfóvónál hazafelé tartva talákozott vele. De! tudom! – emelte magyára az orrát Géza. Az előbbesce találkoztam Szőrös Trézsiával, s ő amőjen három-fértáj, elkottyanottja, hogy Bibiékint (Bibián) léssz a guzsajss. Úgy kell tégyfink, mintha csak úgy akuttunk vóna réjék. Trézsiát nem kéne elárulni, met többet osztá nem fososodik (árulodik).

Nektéd megmondom, met te vagy a leg-jobb barátom, hogy Amnacsácnak égy szép guzsajzt fárgatam s mosteste akorom oda-adni néki – osztotta meg titkát barátjával István.

Támascok nem szerettél belé? – tette meg a barát, mert ő már vette észre, hogy sokat sündörgődök Amnacska körül. Hát nem és csudáiom, nem nekém és igen teccik a léjánka, de ha te annyira oda vagy érte, akkor én visszahúzódnom – mutatta a jó barátot Géza. – Jó. Akkor a kúpis kútnál este találkozzunk – tetszett meg Istvánnak a barátja önféltádozó gesztusa.

Este, miután ellátta István az istálló három lakóját: Ruzsáit (tehenérv), Cigánt, a jó hústárot lovakat s az únó-borjút is, amit arra a célra tartottak, hogyha Erzi, a legnagyobb lány férjhez megy, legyen mivel a fiatalok elkészdjék az önálló életüket. Mielőtt a találka felé indult volna, beszélt Szőkő Ferenchez (ő volt a fiú fiataljainak a muzsikása), hogy „ereszkőggyen úgy tíz óra tájba el Bibiánékhoz, met ott léssz a csata. Hozza a muzsikáját (hegedő), met az ő számára nagy nap ez. Ma ööl el, hogy hogy léssz tovább. Megcsillan e s azeme annak a szívet fűjtődi léjánkának, s bár egy csókot ad e a guzsajzt, mert hogy szépre sikeredett, azt meg kell adni.” Arra gondolni se mert, mi lesz akkor, ha visszautasítja a guzsajzával együtt. Valami olyan „aki mer, az nyer” érzés tartotta hatalmában.

Megszakadt a lánycsovegban, amikor meghallották, hogy a kőrüban dobognak a legénycizmák, amint igyekeznek megszabadulni a rújk tapadt hótól. Aggyon isten jóesét kénteknek – készönt a lányokra István, miután levette a kucsmáját s lerázta róla az olvadásnak indult havat.

Hajlék kéntek, így elbuktak, hogy alig kaptak még – mondta viccesen a többi legényke nevében is. Aggyon kénteknek is! – fogadta a köszöntést a ház lényja, ő is megkezdte a legényeket. Csakhogy ide találtak ebbe a nagy hóba. Imá attól féltünk, hogy elvesztek (elhévedtek) s eddig imá a farkasok hasába vannak. Pius – a legviccesebb legényke – toldotta a témát tovább: Még és kergettek istenésen, de

bészötkénk ehejt az ajtón, s ojan szőren-csénk vót, hogy tük és öppe itt vattok.

S tán kénd fonn is akar Istámbó, hogy guzsajzt és hozott? – vette észre Bibis István kezében a guzsajzt. Azt hál! Léssa kénd, hogy levégőből kéndért és kőttem réja. Most taláttam ki, hogy abból és lehet fonn. Kéntéket és mégakorom: tanyítani levégő-cérmát fonn.

A jőttévvő nevetés elolvastotta az ilyenkor adódó kis feszültséget. Hát még amikor a gazda elővette a mézelt pálinkával teli üveget, s hozzá a kicsi, talpas pohálokat. A sok isten éltessen közül megint Pius hangja emelkedett ki, aki a gazda felé mondta: Isten élmeke az kéntek bókáját (tehenét) s a bormját, s a malackókat a sándrába, s a csőrőcsókéket se felejtse el az ósáp alatt. Megint mosolyra húzódtak a vékony legénybajsok s a gazda dúsabb büszkesége.

Nó! Újétek le, ha imá itt vattok! – mondta Bibis, s mogyatok valami szépkéket nekink. De hagyjátok, hogy az oró és teőjen ha igazí cérmával és. A lányok székeivel szemben két pad volt téve, ami elárulta, hogy számítottak a legények megjelenésére. Azokon ruzsáit keresztbe csizmás lábaitak a legényékek, vicekéről, szőrakoztató történetéről, egymással való kibabérlásokról gondolkozva.

Tudok égy mesét – szőlt az egyik legényke – de hallgassátok é? Az igen után azt mondta: No, hát akkor én és igen. Hosszabb hallgatás után aztán kiőrt a nevetés, hiszen betarotta a szavát. Hallgató. Mesét én és tudok – szőlt egy másik. Hát öccör vót égy szép, fekete kanca. Az öccőcsak mégcsókódozott. No! A csókócsókat minék nevezétek el. Há uram! Elnevezétek kesének s vége van a mesének.

Én és mondanék égyet, de az égy kicsit hosszúsoska. Elmogyame? Mogyad! De nehogy annak és hallgatókossz légyén a vége. Nem-nem. Met ez igazí mese. Hát, hol vót, hol nem vót, vót égy szép, nagy ajtó. Azon az ajtón égy gíllinc, s tovább nincsi Nó, te és fétálalad, hogy a tyúkszar nem rőbban fél – csépet rajta egyet az egyik szabadabb szájú lény. Most énkélek követeztek, amíg meglett a két oró, amit iló volt egy ilyen este folytán tele fonn.

Amíg teltek az orók, el-el pottyang né-melyik, amire nagyon figyelték a legénykéek, hiszen ez volt az egyetlen lehetőség kicsikarni egy arcm adott csókócsákt az ügyetlentől. Így ilyen alkalommal Istvánnak sikerült megszerezni az Amnacska oróját, amiért persze csókot követelt. A lény felugorra kinyitotta az ajtót s kizőlt:

Rongyos tel Gyere csak bel Ennek a legénynek égy csók kéne. Rongyos pedig a

család kuttyja volt. Ez megint csak nagy derít okozott, de az ártatlan csókócska mégis csak elcsattant. Egy másik lény két barackot ígért a fiú fejére. Azt se bánom – mondta a fiú – ha megőtdőd egy csókócskával. Derítsen teit az idő.

Egyszer csak egy hegedő hangja vette át a szőrakoztatást. Szőkő Ferenc az ereszbe (előszoba-féle) kezdte húzni, hogy aszongya:

„Este-este be szerelmes kedő este” Megilletődött csend lett egyszerre, amibe érzés-éssel telte a hegedő befejésésképpen: „Babám karján hódítam el az este.” Mind-egy fiatalban egy meghatározott érzés lett úrrá. Nem pontosan megfogalmazva, egy kicsit mindegyik úgy érzett, hogy milyen volna az általa megszeretett másikkal a karjaiban aludni el egyszer.

Iyenforma érzéstől átjárva vette elő István a sarkban várakozó, új guzsajzt, amivel fánepélyesen lépett a tizenhat éves Anna elé, aki pirulva vette észre, hogy mire készült a fiú. Az arra forduló fejek s szemek keresztütlőben mondta: Amnacska szőlvem! A minap láttam, hogy nincs valami jó guzsajad. Gondoltam, hogy csinálhok neked egyet. Véd el ojan szőlvésen, mind amőjen szőlvésen én csináltam. Lesőtött szemmel a lényka annyit mondott: Ha igazán nekém szántad, szőlvés fogadom.

Tudta ő is s a többiek is, hogy ennek nagyobb a jelentősége, mint egy egyszerű ajándékozásnak. Ezzel előtelezte magát ennek a jó eszű, becsületes legénynek. Mostantól a többi legény számára ő tabu, ki tudja meddig s mi lesz a vége. Még házaság is lehet.

A barátjának avarca segíteni Géza szőlt a beőllő csendben: Ferenc! Hízzá valami táncolni valót! Mégkéne siringsessék a léányokot, met imá egészen laposra ütők a hátasó felikét!

Ferenc kezében megszólalt újra a hegedő, s a guzsajlyok, a méj rajuk maradt kenderrel, a fiúnak támaszkodva nézték a jőkevdő, táncoló fiatalokat.

Éjjel tizenegy óra is lehetett, mikor a kályha mellett ülő házigazda, aki eddig bíszke, jó érzéssel figyelte a fiatalokat, hátréztott hangon mondta: „Boncsatok csattát! Imá későcsake van.” Erre a fiatalok megkőszöntek, hogy a háziak megtűrték őket. Az egyik fiú a kucsmáját fordítva tartva körbejárt, mindegyik legény dobott bele jó pár lejt a muzsikuss számára, aki már az ajtó előtt szorongatta hóna alatt a hegedőjét. A háziakat Istennek ajánlva elbágytá a házat.

Lőrincz Gergely

Derűs képek Bácskából

„Akinek a fejében nincs, legyen a lábában” – ismeretes a szólásmondás, amelyet meg kellett volna fogadni Marjanovits ispánnak is. Ehelyett zavarában vagy talán kínjában ráhagyta a kereskedőségre a doigot, és mahagoni helyett bevisárolt makaróniból.

Két mázsa makaróni

„Olasz munkások dolgoznak a katymári kuria ebédlőjének menyyezetén. Egyszer csak elfogy a készítéshez szükséges mahagoni fa. A báróné Marjanovitsot bekkli Bajára, azzal a meghagyással: hozzon vagy két mázsát, – káp a Klenáncznál

Marjanovits elinúul, meg is érkezik. Estefelé járt az idő, így a megrendelést másnapra halasztja. Az egész éjjel azután ferblizett és kvaterkózott. Reggel mámoros fővel eszbe jut, hogy minő megbízás is kapott? Beállít hát Baja legnagyobb kereskedésébe, Klenáncz bátyánkhoz. Ott azonban sehogy se jut eszébe, hogy mit is bízott rá a méltóságos asszony? ... Csak ötéll, hatol:

»Az olaszoknak kell valami ... Valami ma... ma... Tudja a manó, hogy micsoda ma...?!«

»Talán makaróni.« – Válaszolja az egyik segéd.

»Az az, makaróni, hogy a menydörgős menykő oaspon belül ... Acjanak belőle vagy két mázsát.«

Összenéznek a boltosok a csodálkozva kérdezik:

»Két mázsát?«

»Amnyit mondott a méltóságos asszony! Erre jól emlékszem! Ezt tudom bizonyosan!« – Valahogy összeszedték, – természetesen Baja város minden kereskedője révén, – a kívánt mennyiséget.

Marjanovits külön szekeret fogadott a arra rakta fel az olasz eladelt.

Képzeltetjük a báróné üvendezését, mikor estefelé a várvavárt mahagoni fa helyett Marjanovits a nemremélt két mázsa makarónival érkezik meg!?

A rossz nyelvek azonban azt mondják, hogy az olaszok szívükből örültek s az egész szekér makaróni elfogyott az utolsó szálgi!

(Dr. Szácsy István: Bácsmegyey anekdoták. Óbecse, 1910. 29-30. oldal)

Bálint Attila, Neboczsky László

A Bajai Honpolgár Alapítvány beszámolója a 2009. évi közhasznú tevékenységről

Az alapítvány közhasznú tevékenységének rövid ismertetése

A Bajai Honpolgár Alapítvány gondoskodik a Bajai Honpolgár című folyóirat megjelenéséről immár 20 éve. A kiadvány elsősorban Baja és környéke múltjának, jelenének helytörténeti, ökológiai és kulturális szempontból fontos jelenségeit, eseményeit, intézményeit, nevezetes személyiségeit igyekszik bemutatni, de sok más témában is vállalja az ismeretterjesztést.

A Bajai Honpolgár Alapítvány 1998. január 1-jétől közhasznú tevékenységi besorolással bír. A 7 tagú kuratórium a 11 tagú szerkesztőbizottsággal karöltve igyekszik biztosítani a lap kiadásához szükséges szerény anyagi keretet, bízva abban, hogy a Bajai Honpolgár a jövőben is általános erkölcsi támogatás és elismertség mellett jelehet meg.

Közhasznú tevékenység összes bevétele 2009-ben	3 325 eFt	Közhasznú tevékenység kiadása 2009-ben	1 522 eFt
2008. évi pénzmaradvány	1 317 687	Honoráriumok, megbízási díjak, járulékok	750 974
Önkormányzati támogatás	800 000	Nyomdaköltség	430 353
Közalapítványi támogatás	150 000	Újságtérjesztés költsége	106 310
Személyes felajánlások	250 000	Irodaszter, nyomtatványbeszerzés, bankköltség	149 733
Közhasznú tevékenységből származó bevétel (A Bajai Honpolgár társág értékesítése)	786 363	Egyéb	85 000
Kamatbevételek	1 272	A közhasznú tevékenység 2009. évi eredménye	1 803 eFt
Egyéb bevétel	20 000	dőző évi pénzmaradvány eredmény	1 318 eFt
			485 eFt

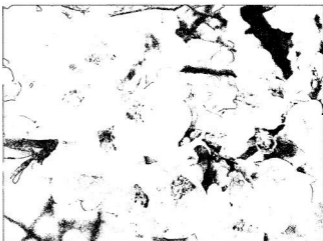
Az alapítvány vezető tisztviselői semmilyen külön díjazásban nem részesülnek.

Az alapítvány közhasznú beszámolójának mérlege, eredmény-levezetése, valamint a közhasznúsági jelentés megtekinthető az alapítvány székhelyén: Újvárosi Általános Művelődési Központ, Baja, Oltványi Imre u. 14.

Védendő védtelenek: a japánbirs

A tavasz különlegesen szép növényei közé tartozó japánbirs (Chaenomeles japonica) izzóan pirosas színű virágai után Mózes égő bokrának is nevezik. A megjelölés utalás arra a Bibliában leírt (*A Kivonulás könyve* 3,2) égő – de ei nem égő – csipkebokorra, amelyben Isten megjelent Mózesnek. A Kelet egyik ajándékaként Japánból Európába hozott – Magyarországon a 18. század végétől díszcserjékként ültetett – növény első tudományos leírása Carl Peter Thunberg (1743-1828) svéd botanikustól származik, aki Pyras japonica, azaz japán körte névre keresztelte. Neve volt még Malus japonica (japán alma) és Cydonia japonica (japán birs), ma használatos latin nevét John Lindley (1799-1865) angol botanikustól kapta. A még álírsalma vagy bíborbirs néven ismeretes, 1-1,9 méter magasságra megnövő cserje a töve felé majdnem teljesen kopasz, ágai erősen tövisesek. Ez a jellemzője, továbbá jó nyíráthatósága különösen alkalmasnak tessük arra, hogy sűrűn telepítsék. Emellett a kert egy-egy frekvenciáltabb helyén magányosan állva is díszre válhat környezetének. A cserje levelei hosszúkasan tojásdad alakúak, felül fényesek és szellők élesen fűrészes. Virágai lombfakadás előtt vagy azzal egyszerre – jellemzően áprilisban – nyílnak, majd a nyár esszenciáját összegyűjtve ósra illatos, világossárga almákat teremnek. A lombhullás után is bokron maradó termést csak a november eleji kemény fagyok előtt javasolt leszedni, feldolgozás, illetve fogyasztás előtt azonban érdemes utóérlelni. A városunkban sokfelé megtalálható és kedvelt cserje nem szereti a túl száraz talajt, a félmélyrekes vagy napos helyeket kedveli.

Nálunk természet általában nem hasznosítják, de Japánban gyümölcsét gyakran feldolgozzák. Befőtt készítésénél a meghámozott és kivágott magházú gyümölcsökhöz ugyanannyi tömegű cukrot mérnek. Az előkészített gyümölcszeleteket kevés

Szemelt gyönyörködtető látvány a japánbirs virágzata

vízbe tessik, és citromlevet adnak hozzá. Ezután a más edényben felforralt vízbe helyezik a citromos vízből kiszedett birszeleteket, ahol puhára főzik, majd kiemelve szűrőre helyezik őket. A főzövet felhasználva a cukorból szirupot főznek, amelyet vaníliával és szegfűszeggel ízesítenek. A sűrűvé váló és lassan kihűlő szirupba beleteszik a birszeleteket és másnapig benne hagyják. Ezután a szirupot a szükséges mértékig tovább sűrítik, amely végül a gyümölcscsel együtt befűtőestüvegbe kerül.

A rózsafélék (Rosaceae) családjába tartozó japánbirs hazai rokona az Európán kívül a Közel-Keleten és Észak-Afrikában is megtalálható birs (Cydonia oblonga). Fehér vagy rózsaszín színű virágai májusban nyílnak, termése – a birsalma – már az ókorban a szerelem, a szerencse és a termékenység szimbólumává vált. A még biszma, büzösalma (Csapody Vera–Priszter Szaniszló: *Magyar növénynevek szótára*. Budapest,

1966. 31. oldal) néven ismeretes, nyersen élvezhetetlen növény termését többféle módon tessik fogyasztásra alkalmasná, készítenek izletes csemegét belőle.

Dr. Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, Bálint Tibor, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Koltencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Lakó Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojszki László, Schmidt Annel

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6900 Baja, Oltványi Imre u. 14.
Telefón: 79/325-599

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány szemelvezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Szám száma: 11732033 20030119

Nyomdai munkák:
Aresulter Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 75/428-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Virágzás előtt

A cserje termése és levelei